

*Sinds zondag 12 september 1999 heet de Maasbrug tussen Maaseik en Roosteren officieel 'Pater Sangersbrug'. Op die dag werd ook het kunstwerk onthuld, dat in de toekomst zal blijven herinneren aan het leven en werk van Kruisheer Willem Sangers. Hij was een groot voorstander van het behoud van de Limburgse cultuur aan beide zijden van de grens.*

# DE MAASEIKENAAR

# 2000

## INHOUDSTAFEL

- 153 Woord Vooraf
- 154 De Aalscholver
- 157 Pieter Bauduin ontsnapt uit de "Kommandantur" te Maaseik tijdens WO1
- 161 Carnevalskalender Heilige Wammes 2000/2001
- 162 100 Jaar weer Kruisheren in Maaseik
- 164 Mattheus Konings, kruisheer en missionaris
- 168 De nieuwe munt van het Heilige Wammes
- 170 Akte van notaris Craens, d.d. 27-10-1706
- 172 Water aan de Hepperpoort
- 174 Uit de Oude Doos: MFC
- 175 Treinverbinding met Nederland werd nooit gerealiseerd
- 179 E fluitsje van 'ne cent
- 180 Diksjenaer van het Mezeikers
- 182 Maaseiker Spreekwoorden, zegwijzen en gezegden
- 183 Aw Mezeiker leedsjes en gedichsjes
- 184 Het kruis Van Venckenraye
- 185 Uit de Oude Doos: Krasse Knarren B.O.L. 1962
- 186 1880. Het drama van de familie Huysmans
- 187 De "Meunsj" kreeg zijn gevelsteen
- 188 De Maaseiker medische diensten in 1877
- 189 Schulden maken te Maaseik in de 15de eeuw
- 190 De komeet uit de kroniek Caris kreeg een naam: Tralles C/1819 N1
- 195 Een eeuw geleden: Aldeneiker viervoeters
- 196 Lezers schrijven ons (poëzie)
- 197 De Maasvaart in 1812
- 202 Maaseiker 50-jarigen bliezen verzameling op 23 september 2000
- 204 Maaseikenaren publiceren

# 2000 DE MAASEIKENAAR

Over het algemeen had het voor vele politieke partijen veel voeten in de aarde om hun lijst bij verkiezingen bezet te krijgen met het maximum aantal kandidaten.

Achteraf stellen we vast dat van de velen die zich geroepen voelden er eigenlijk weinig werden uitverkoren.

Zo gaat dat nu eenmaal in de politiek!

Héél anders is het wanneer de redactie van "De Maaseikenaar" naar kandidaten zoekt om haar ploeg te versterken met mensen die op cultuur-historisch gebied het een en ander achter de hand hebben en misschien ook nog over een vlotte pen beschikken.

Hier blijkt de drempelvrees nog groter!

Maar, geachte lezer, wij zoeken dringend naar Maaseiker elementen die bereid zijn hun schouders onder "De Maaseikenaar" te zetten, met de bedoeling om aan dit periodiekske nieuwe en jonge impulsen te geven.

Degene die zich geroepen voelt kan steeds contact opnemen met onze verantwoordelijke uitgever Tony Van Wijck.

We kijken er alleszins al naar uit.

Volgende jaargang starten we ook met een nieuwe rubriek, nl. "De Maaseiker Verenigingen". De bedoeling is in elk nummer een of twee Maaseiker verenigingen met een culturele, sociale of sportieve achtergrond aan u voor te stellen.

Zo blijft u tenminste ook op de hoogte van wat er allemaal leeft in ons stadje. ....; en al was de voorbije zomer

## Woord vooraf

153

"gene vette", ook de herfst heeft haar charme, al was het maar als nummer 4 van "De Maaseikenaar" weer in uw brievenbus rolt met voor elk wat wils.

En als je ook volgend jaar weer wilt verzekerd zijn om regelmatig ons tijdschrift tijdig in de bus te vinden, gebruik dan bijgaand overschrijvingsformulier en stort 400 fr. op onze rekening 001-0678921-94. Dit is slechts het bedrag van enkele liters stookolie en het verwarmt je Maaseiker hart beter!! Een steunabonnement van 1000 fr. (of meer) is ook uiteraard ook steeds welkom. Dank bij voorbaat.

Namens de redactie,

Herman Hendrix

## Maaseiker natuur

### De Aalscholver (Phalacrocorax carbo)

154 Frans Keijers

In 1965 was deze zwarte watervogel, als broedvogel, totaal verdwenen in België. Aan de Maas en op de grindplassen kon je toen deze viseter regelmatig waarnemen in de winter. Op dit ogenblik, vooral sinds 1992, nemen zowel het aantal overwinterende Aalscholwers als het aantal broedgevallen spectaculair toe.

Voor heel Vlaanderen schatte men in de winter van 1993/'94 hun aantal op 2700 exemplaren, hiervan kwam ongeveer 60% voor in het Maasland. De laatste 10 jaar ziet men steeds meer Aalscholwers aan de Maas, ook in de zomer. In de winter van 1996-'97 telde men in Vlaanderen 3100 Aalscholwers.

De meeste mensen kennen deze vogel nauwelijks, of slechts uit natuurfilms op de televisie, waar hij dikwijls wordt getoond bij Chinese vissers, die deze vogels gebruiken om vis te vangen vanaf een bootje. Nochtans zijn er zeker Maaseiker vissers, die de Aalscholver niet in hun hart dragen. Men schat dat deze visetende vogel per dag zo'n 250 tot 450 gr. vis binnenspeelt, afhankelijk van het seizoen en de visvoorraad. Hij vangt deze vissen al duikend. Zo'n duik duurt 20 tot 30 seconden. De vogel roeit

onder water met zijn poten en gebruikt zijn lange staart als roer. Bij voorkeur jaagt hij op vissen met een lengte tussen de 10 en 20 cm. Hij eet ook wel kleine schaaldieren en amfibieën.

Aalscholwers zijn zwartachtige vogels, groter dan een eend. Ze hebben een lange hals en een witachtige kin en witte wangen. In de zomer vertoont hun zwart vederkleed een witte dijvlek. Door met hun vleugels op en neer te wippen laten ze deze witte dijvlek zien en weer verdwijnen om indruk te maken op hun soortgenoten. Hun haakvormige bek wordt meestal schuin naar boven gehouden. Op het water ziet men weinig meer dan de lange verticaal gestrekte hals, omdat ze vrij diep in het water liggen.

In de lucht kan men ze gemakkelijk herkennen aan de gansachtige vlucht, waarbij de hals iets schuin naar boven wordt gehouden. Het silhouet van een Aalscholver lijkt op een kruis met zijn lange staart en hals als verticale as en de vleugels loodrecht daarop. (Ganzen en eenden hebben ook een lange hals, maar slechts een korte staart). In groep vliegen Aalscholwers meestal in lijn- of V-vormige formatie.

Langs de waterkant zitten ze op palen, boeien of struiken met de vleugels half opengespreid, de "heraldieke" adelaarshouding. Zo kunnen ze na het duiken hun veren laten drogen door de zon en de wind. Dit is nodig, omdat Aalscholwers geen mogelijkheid hebben hun veren in te vetten en waterafstotend te maken, zoals eenden dat doen m.b.v. hun stuitklier. De veren van een Aalscholver worden dus vlugger verzadigd met water tijdens het duiken. Aalscholwers vertoeven graag bij soortgenoten. Ze broeden in kolonies in bomen in het binnenland, aan de kust nestelen ze tegen steile kliffen, soms met duizend paren in een kolonie. De meeste jonge Aalscholwers vliegen in de winter naar het zuiden, terwijl de volwassen exemplaren rondzwerven.

Het verschijnsel van het toenemend aantal doet zich niet alleen bij ons voor. In heel West-Europa is hun aantal sterk gestegen de laatste 15 jaar. Volgens sommige ornithologen is de top van de uitbreiding reeds bereikt en valt hun aantal geleidelijk terug. Dit stelt men reeds vast in Nederland, waar de grootste broedkolonies te vinden zijn op het Naardermeer en in de Flevopolder.

De oorzaak van dit groeiend succes van Aalscholwers en andere visetende vogels, zoals reigers, overal in Europa, is onduidelijk. Dit heeft zeker te maken met een betere wettelijke bescherming en een minder agressief gedrag van de mensen t.o.v. vogels in het algemeen. Ook is het waarschijnlijk te danken aan een toenemende visstand in viskwekerijen en door het uitzetten van meer vis voor de sportvisserij in rivieren en kanalen.

Vogelbeschermers verheugen zich natuurlijk over het feit dat een vogelsoort het goed doet, terwijl viskwekers en sportvissers in de Aalscholver een stevige concurrent zien.

De overheid ging er zich mee bemoeien: minister de Batselier liet in zijn tijd een onderzoek instellen. Ook de Hoge Raad voor Natuurbehoud besprak het probleem, maar er kwam geen echte oplossing uit de bus.

Vermits de opmars van de Aalscholver een feit is in heel West-Europa, hoopt men dat een internationale werkgroep meer raad zal brengen. De lidstaten van de Conventie van Bonn' vergaderden in 1994 in Kenia en erkenden, dat de Aalscholver in sommige landen een probleem kan vormen i.v.m. de visstand. Toch heeft men er besloten, dat de broedgebieden en de vogel zelf hun beschermd statuut moeten behouden.

Elke medaille heeft natuurlijk ook hier een keerzijde: enerzijds vangen zij de minst fitte vissen uit een populatie weg en dragen ze zo bij tot een gezondere

visstand.

De vermindering van hun aantal, die men hier en daar reeds vaststelt, zal op een natuurlijke manier geleidelijk optreden, zodat zich een nieuw evenwicht zal instellen.

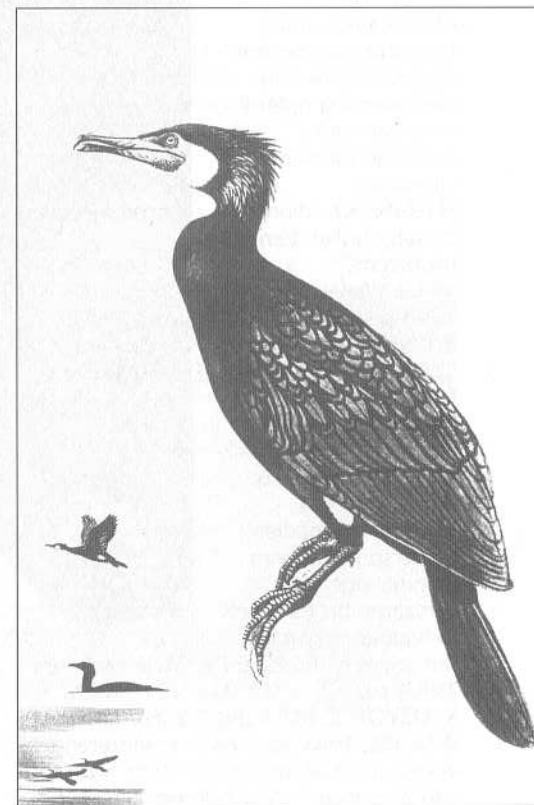
Wanneer je nog eens langs de Maas gaat wandelen, let eens op deze zwarte vissers:

\* op het water valt hun lange verticaal gestrekte hals met de schuin naar boven gerichte haakbek op,

\* in de lucht zie je hun kruisvormig silhouet, hun vrij snelle vlucht en hun lijn- of V-formatie en

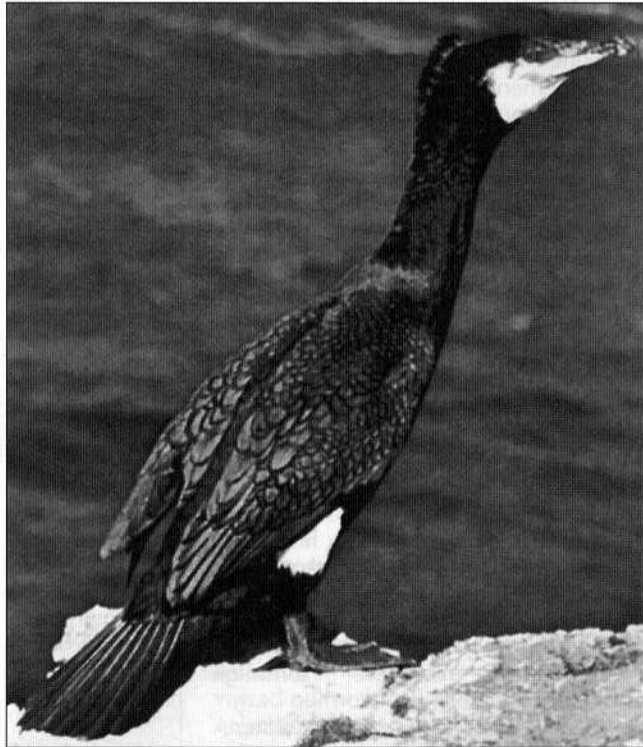
\* langs de waterkant laten ze zich drogen met half opengevouwde vleugels.

155



Deze vogel is een vertrouwde verschijning geworden op de grindplassen aan de Maas en in Bergerven. Hij maakt deel uit van onze Maaseiker natuur of we dat nu graag hebben of niet. Deze vogel toont nog maar eens mooi aan, hoe subtiel een natuurlijk evenwicht kan zijn. Laten we niet te vlug zeggen, dat er teveel zijn. Eens waren ze in België verdwenen door onverantwoorde bestrijding. Als er veel vissen zijn, kan er veel gevestigd worden en zijn er veel Aalscholvers, als er geen vis is, zijn er geen Aalscholvers en ook geen vissers.

**156** Onder de auspiciën van de Conventie van Bonn werd in 1996 o.a. de "Agreement on the conservation of African-Eurasian migratory waterbirds" opgesteld, die een bescherming oplegt voor een reeks trekvogelsoorten. Literatuur: H. FRANCKX: Wordt de Aalscholver een probleem? in: De Wielewaal, juli 1995 p. 120 R.T. PETERSON, G. MONTFORT, P.A.D. HOLLON, Petersons Vogelgids van alle Europese vogels, p.40, plaat 4 en kaart 16. K. DEVOS en A. ANSELIN, Aantallen en verspreiding van kolonievogels en zeldzame broedvogels in Vlaanderen tijdens het seizoen 1994. in: De Wielewaal, juni 1997, p.29. K. DEVOS, E. KUYKEN, T. YSEBAERT & P. MEIRE, Trekvogels en overwinterende vogels, in: Natuurrapport 1999 Toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor



het beleid, Instituut voor Natuurbehoud p.52. K. DEVOS, H. VERREYCKEN, Aalscholvers en schade aan visserij in Vlaanderen: een afweging van mogelijke maatregelen in het kader van een internationaal actieplan. (Een gemeenschappelijk advies van het Instituut voor Natuurbehoud en het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer. Maart 2000.)

Na wereldoorlog 1914-1918, om precies te zijn in 1919, gaf de bisschop van Luik, Mgr. Rutten, aan al zijn pastoors de opdracht een uitvoerig verslag op te stellen over het wel en wee van parochie en parochianen tijdens die vier oorlogsjaren. Een groot aantal van deze verslagen werd geïnventariseerd en per dekenaat gecatalogeerd in het "FONDS RUTTEN" en opgeslagen in het bisschoppelijk archief van Luik.

In de bundel "Dekenaat Maaseik" treffen we de verslagen aan van de parochies Elen, Geistingen, Kessenich, Neeroeteren, Ophoven, Opoeteren en Rotem. Het verslag van de parochie Maaseik ontbreekt. Dat verslag, bestemd voor het bisdom, zou berust hebben op de dekenij maar is spoorloos.

In het "FONDS RUTTEN", bundel "Dekenaat Maaseik", berust wel een verslag over oorlogsfeiten in Maaseik. Het is een gedrukte tekst met als titel: "OORLOGSFEITELIJKHEDEN TE MAASEIK".

## Oorlogsprikelen 1914-1918

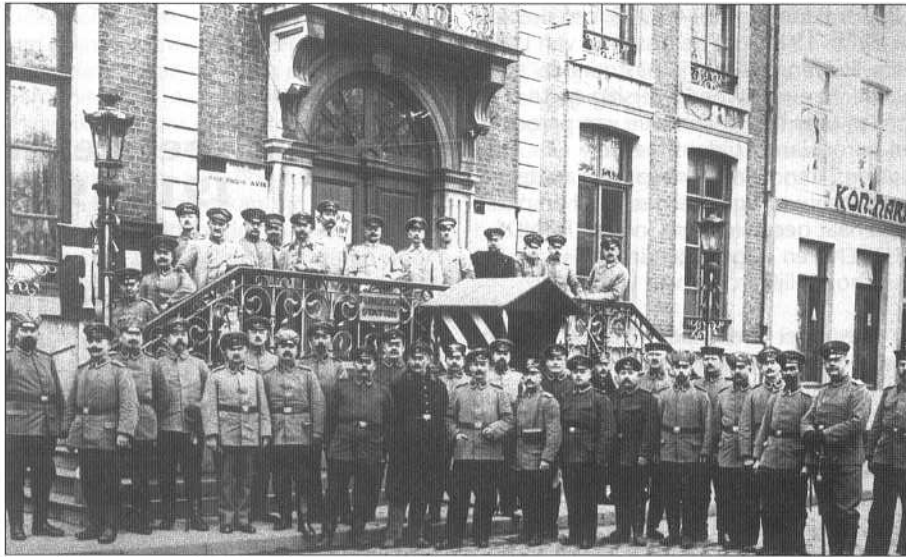
### Pater Bauduin ontsnapt uit de "Kommandantur" te Maaseik

Hendrik Verheyen **157**

Die tekst is uit een boek gescheurd en omvat de bladzijden 32 tot en met 52. Het gaat om het boek "OORLOGSBOEK VAN HET DAVIDSFONDS".



De officieren van de Duitse bezettingsmacht tijdens WO1



De officieren van de Duitse bezettingsmacht tijdens WO1

Die "OORLOGSFEITELIJKHEDEN" werden genoteerd door kruisheer Cornelius Friedeman en gecensureerd door pastoor Overman van Geistingen, dokter Charles Moors en advocaat Jos Croonenberghs.

In het verslag van de parochie Neeroeteren, opgesteld door kapelaan Jaak Brouwers (42 handgeschreven bladzijden), en in "OORLOGSFEITELIJKHEDEN TE MAASEIK" vinden wij het verhaal van de ontsnapping van een pater Bauduin uit de Kommandantur van Maaseik.

Het verhaal begint in Neeroeteren.

Daar bevond, (bevindt zich nog), een "duiker" onder het kanaal. Wat is een duiker? Beekjes, die vanuit Opoeteren afvloeiden naar de Maas (oa Kleinbeek, Molenbeek), bleven, bij aanleg van het Kempens Kanaal (de Zuid-Willemsvaart), hun gewone afvoer naar de Maas behouden onder dat kanaal. Vandaar de naam "dieker - duiker". Toen de Duitse bezetter de bruggen over de Zuid-Willemsvaart in Neeroeteren

had afgesloten, werd die duiker een ideale doorgangplaats voor jongeren, die via Nederland naar het front aan de IJzer wilden en voor anderen die naar Nederland wilden uitwijken.

Van deze doortocht werd ruimschoots gebruik gemaakt.

Volgens kapelaan Jaak Brouwers kwamen er "onderduikers", in de letterlijke betekenis van het woord, uit Brussel, Luik, Namen, Charleroi, Rijsel en Kamerijk. Er waren dagen en nachten dat er dertig tot vijftig doortrokken. Ik citeer letterlijk uit het verslag van kapelaan Brouwers:

*Volk van alle slag, rijken en armen, ouderen en jongeren, mannen en vrouwen, zelfs mevrouw de gravin van den Bulcke is er doorgekropen. Het aantal doorgevoerden werd geschat op 2000.*

Eenmaal aan de overkant, moesten die mensen naar Nederland begeleid worden. Kapelaan Jaak Op 't Roodt, kapelaan in

Voorshoven, werd de organisator van die begeleiding.

En hier begint het verhaal van pater Bauduin.

Wij nemen weer het verslag van kapelaan Brouwers uit Neeroeteren:

*Op zondag 20 juni 1915 kwam een pater Benedictijn uit de abdij van Leuven (Caesarsberg), Jan Octaaf Bauduin, naar Voorshoven om met kapelaan Op 't Roodt de baan gereed te maken tot het overbrengen van de jongens.*

Het verslag van kapelaan Brouwers vermeldt verder:

*Op donderdag 24 juni 1915 kwam pater Bauduin reeds terug met een vals paspoort en enige jonge mannen die over het kanaal moesten zwemmen.*



**Meester KOPP**  
schrik onzer bevolking tijdens de Duitse bezetting.  
Verrederlosh...

In Neeroeteren wist iedereen wat er zich in "den dieker" afspeelde, wie de begeleiders waren, maar vooral dat kapelaan Op 't Roodt de organisator was om de duikers-gasten, vooral via Molenbeersel, zijn geboortedorp, naar Nederland te begeleiden. Kapelaan Op 't Roodt werd verraden. De Duitse bezetters deden een inval in de kapelanijs. Ze troffen er twee vuurwapens aan: een karabijn en een revolver. En in de kelder troffen ze pater Bauduin aan. Pater en kapelaan werden aangehouden en naar de Kommandantur in Maaseik gevoerd.

Na drie maanden gevangenisleven in Maaseik, werd kapelaan Op 't Roodt veroordeeld tot twee jaar opsluiting in Duitsland wegens "poging tot omkoperij en wapenbezit".

Na zijn vrijlating mocht hij van de bezetter niet meer terugkeren naar Neeroeteren. Hij werd dan aalmoezenier benoemd in het Engels Hospitaal in Luik.

Uit zijn doodsbeeldje halen we volgende gegevens:

*geboren te Molenbeersel op 1 april 1885*

*priester gewijd te Luik op 5 juni 1909  
leraar te Stavelot 1909*

*kapelaan te Voorshoven-Neeroeteren 1913*

*politiek gevangene van de oorlog 1914-18*

*aalmoezenier aan het Engels hospitaal te Luik 1917*

*pastoor te Overwinden 1926*

*legeraalmoezenier te Elsenborn en Malmédy 1926*

*pastoor te Leut 1934*

aalmoezenier van het Geheim leger en politiek gevangene tijdens de oorlog 1940-44

rustend pastoor te Kessenich 1952

overleden te Kessenich 26 maart 1974

En keren wij nu terug naar onze pater Bauduin.

Ik citeer eerst de tekst uit het verslag van de parochie Neeroeteren:

Het is daar in Maaseik dat de eerwaarde pater op een behendige wijze aan de Pruisen wist te ontkomen, zich gedurende vier dagen schuilhield, daarna verdoken in de stoomtram over het kanaal geraakte, in de omstreken van Leopoldsborg of Heppen uit de tram sprong en weer terugkeerde naar het binnenland.

En wat lezen we in de "OORLOGSFEITELIJKHEDEN TE MAASEIK"

Ik citeer letterlijk de tekst.

Pater Bauduin, die de verwoesting van Leuven met eigen ogen had aanschouwd, was, zoals alle rechtgeaarde Belgen, door de gruwelen door de Duitsers begaan, ten zeerste verontwaardigd en zocht zoveel mogelijk zijn talrijke vrienden en kennissen aan te zetten, om het Belgische leger ter hulp te snellen. Onze pater werd weldra door de Pruisen gezocht. Enkele weken verschool hij zich bij zijn familie te Roost. Maar ook daar was het niet meer veilig. Hij vertrok, en diezelfde dag waren de Duitsers daar. Hij wilde nu trachten te Maaseik of in de omstreken over de grens te geraken. Bij eerwaarde heer Op 't Roodt, toen kapelaan in Neeroeteren, werd hij door Duitse soldaten aldaar betrappt en gevankelijk naar de Kommandantur geleid te Maaseik. Op de Kommandantur was het druk die dag. Soldaten liepen op en af, vele burgers werden in een kamer bewaakt en de een na de andere bij de Hauptman gebracht.

Er bleven er op het laatst nog twee over: pater Bauduin en een heer. Het was die dag drukkend heet.

Het verhoor van die laatste "kamergeenoot" van de pater duurde vrij lang. Een soldaat trad even buiten en liet de deur open. Een ander soldaat keek onverschillig door het venster en, leunend op de vensterbank, sliep hij half. Op een één, twee, drie was onze pater de kamer uit en de trappen af. Aan de deur stond een schildwacht. Met een gezicht, stralend van blijdschap riep Bauduin hem toe: "Ik ben vrij!" En de soldaat antwoordde even vriendelijk: "So! Proficiat!."

En dan ging het verder met flinke stap en vervolgens in hollende vaart. Ooggetuigen vertellen dat ze nooit iemand zo hard hebben zien lopen. Zo kwam hij in de Hoogstraat en sprong daar in een kelder. Spoedig nu van kleren verwisseld, werkmansgetuig op de schouders genomen en maar weer vooruit.

Aan de tramhalte gekomen was goede raad duur. Het zat daar vol Pruisen. De garde van de tram raadde hem af mee te gaan. Hij zou best in een leegstaande verhuishwagen logeren en 's anderendaags met de beestentram vertrekken naar Leopoldsborg.

Zo gezegd, zo gedaan, en daags nadien tussen koeien en kalveren, vol stank en doornat - de pater had daar uitgestrekt in een hoekske gelegen zonder taal of teken te geven - kwam hij te Leopoldsborg aan. Hij was tot zoverre gered. Korte tijd later verzon hij een nieuwe list. Hij liet zich opsluiten in een gesticht voor gevaarlijke zotten en werd zo naar Nederland gezonden. En weldra stond onze dappere pater aan het front van de IJzer

Tot zover het verhaal van pater Bauduin.

Hoe zijn (klooster)leven, na wereldoorlog 14-18, verder verliep weet ik niet. Dat moet toch wel in de archieven van zijn klooster vermeld staan.

**zón dig 05.11.2000** 09.00 ore  
Jaormès in oos Maaslanse Modertaal  
Kèpel Simkeshuuëvel

**zaoterdig 11.11.2000** 14.11 ore  
Oeëpening van oos vastelaovessezówn  
2000-2001  
Parochiecentrum

**Vri-jdig 24.11.2000** 20.11 ore  
Carnavalissima  
Limburgs Carnavalsleedjesconcoors van LIVEKE  
Zaal St. Jansberg

**zaoterdig 20.01.2001** 20.11 ore  
Groeëte Prinsezitting mèt ówtroping van Z.D.H. Prins ???  
Zaal St. Jansberg

**zón dig 28.01.2001** 14.11 ore  
Groeëte Kèngercarnavalzitting mèt ówtroping van Z.D.H. Jeugdprins ???  
Zaal St. Jansberg

**zaoterdig 17.02.2001** 19 11 ore  
Groeëte receptie van Z.D.H. Prins ???  
20.55 ore  
Groeët verkleid Prinsebal  
Parochiecentrum

**zaoterdig 24.02.2001** 20.11 ore  
Fieësteleke oeëpening van de vastelaovend  
Stadhóws

21.33 ore  
Aw wi-jveraovend in de Mezeiker cafés  
Doeër hieël Mezeik

**zón dig 25.02.2001** 14.11 ore  
leërste Verkleid Kèngerbald  
(org. Roodkapkes)  
19.11 ore  
Groeët Verkleid Tienerbal  
(org. Roodkapkes)  
Parochiecentrum

**maondig 26.02.2001**  
VASTELAOVESMAONDIG  
Twieëde verkleid Kèngerbald  
(org. Roodkapkes) 14.11 ore



## Carnevals Kalender 2000 - 2001 C.V. Het Heilig Wammes Mezeik

(Freddy Corstjens) 161

Parochiecentrum  
Mezeiker straotcarnaval  
Doeër hieël Mezeik

**dieënsdig 27.02.2001**  
**KLOONJENDIEËNSDIG** 14.33 ore  
Prins en Raod van öllef bezeuke het Róshóws en het Hospitaal

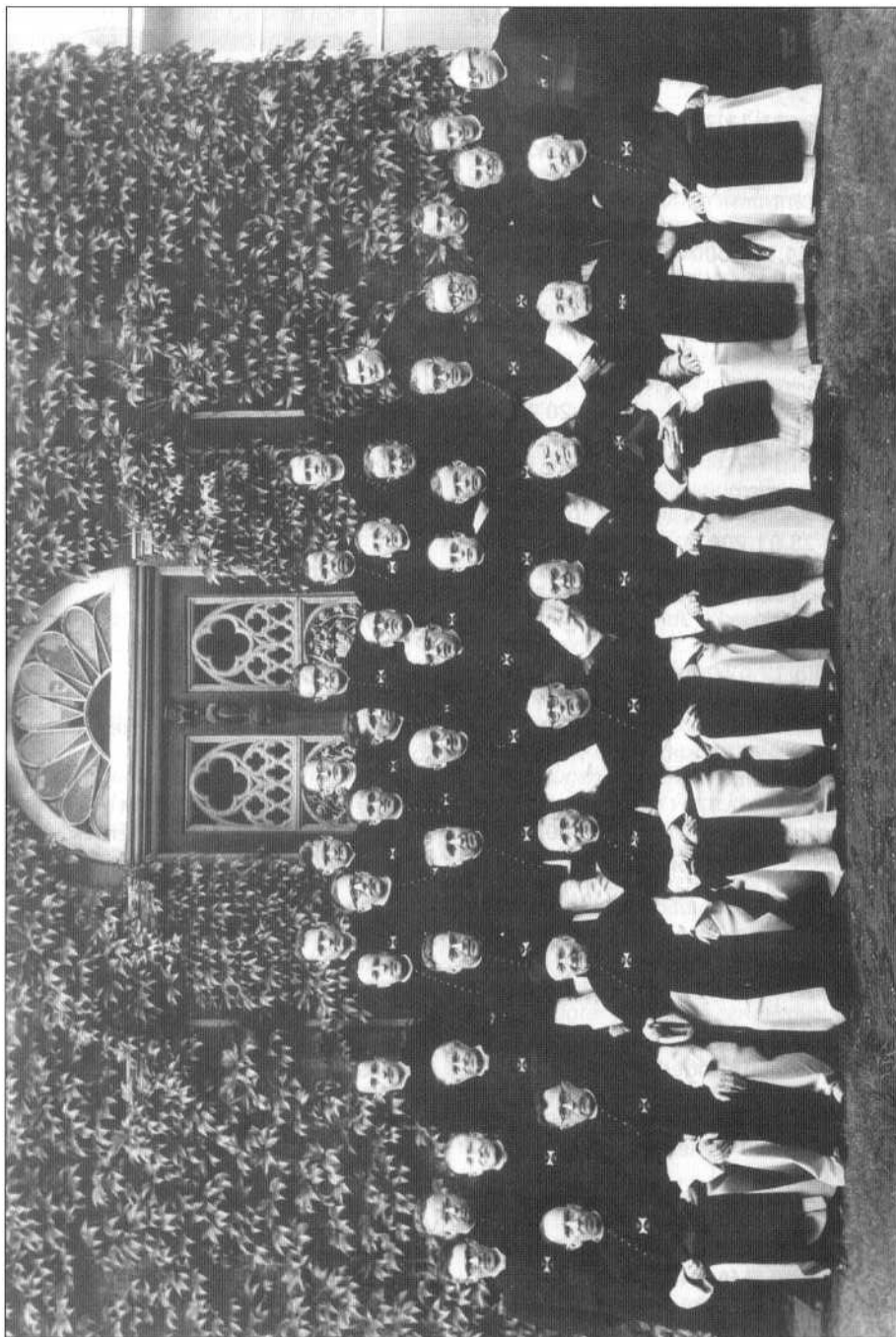
20.11 ore  
Groeëte Mezeiker Kloonestoet  
Doeër de straote van Mezeik. Vertrèk Hepperport

22.11 ore  
Het Heilig Wammes wuurt opgelate Mert  
Mezeiker staotcarnaval  
Doeër hieël Mezeik

**goonsdig 28.02.2001**  
**ASGOONSDIG**  
Hieëringbi-jte  
In de echte Mezeiker cafés

**goonsdig 21.03.2001**  
Versji-jne van ós jaorlekse Vastelaovesgezèt

**zón dig 25.03.2001** 14.11 ore  
Groeëte Internasjonale Hawfvastestoet



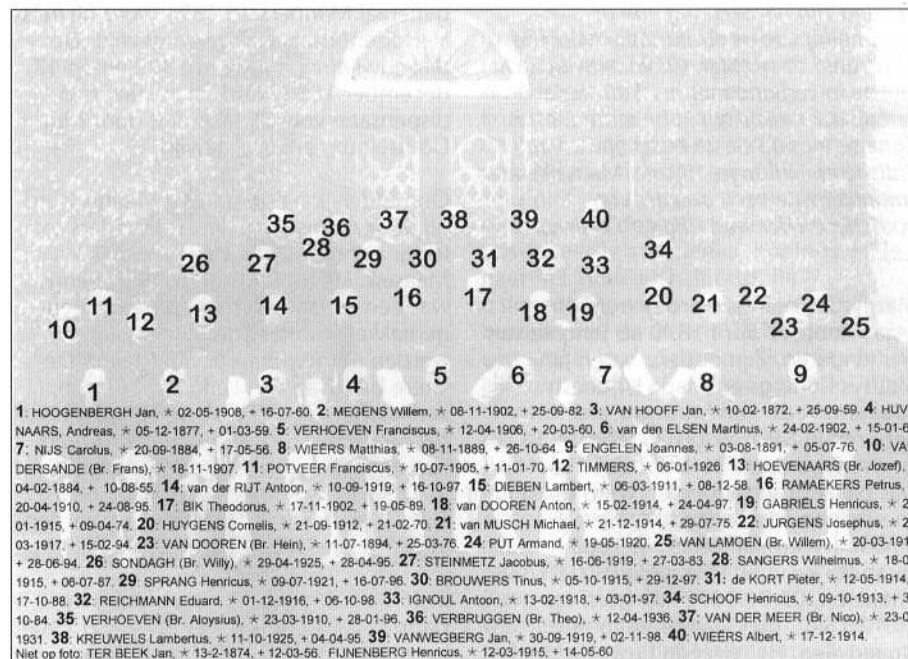
De foto hieronder werd genomen in 1955 ter gelegenheid van de viering van de terugkeer van de Kruisheren naar Maaseik, toen 100 jaar geleden. Bij vele Maaseikenaren en talrijke Limburgers zullen de vele bekende gezichten herinneringen oproepen aan hun collegetijd in Maaseik als intern, extern 'van de stad' of extern 'van de buiten'.

De kruisheren, een orde van reguliere kanunniken (13de eeuw), levend volgens de regels van Augustinus, vestigden zich in Maaseik omstreeks 1500. In 1644 richtten ze er een Latijnse school op. In 1796 wordt hun klooster in Maaseik opgeheven en verkocht door de Franse revolutionairen. In 1855 keerden de kruisheren naar Maaseik terug met de belofte aan de bisschop van Luik dat zij er een college zouden openen. Ze kochten er eerst hun kloosterkerk terug en begonnen met de bouw van een nieuw klooster. Na een lange start kreeg

## 100 Jaar weer Kruisheren in Maaseik

Ludo Droushoudt 163

het H. Kruiscollege, met internaat, een stevige reputatie als eerste vernerlandst college in België.



## Joannes Mattheus Lambertus Konings, kruisheer, missionaris en apostolisch prefect van Bondo

164 Dr. Roger Janssen o.s.c.

In *Het Volk*, 3 juli 1955, lezen wij op p.11: "De gemeenteraad van Maaseik vergaderde in de raadzaal van het stadhuis onder voorzitterschap van burgemeester H. Vanderdonck. (...) Onder punt drie hechtte de raad zijn goedkeuring aan de vervanging van de straatnaam "Groene Bosstraat" door "Mgr. Coningsstraat". Dit laatste in verband met het 100-jarig verblijf der Kruisheren in onze stad. Mgr. Conings was de eerste bisschop van de Kruisheren in Kongo. Hij was Maaseikenaar van afkomst en een broeder van oudschepen der stad Charles Conings. (...)".

Mattheus Konings werd geboren in Maaseik op 17 april 1870 als jongste van vier kinderen. Zijn ouders waren Jan Mathys Konings en Maria Elisabeth Paumen. Vader Jan Mathys werd geboren in Maaseik op 26 februari 1828 en overleed er op 31 oktober 1913. Hij was bakker van beroep en werd raadslid en schepen van de stad Maaseik. Hij huwde tweemaal, eerst - in 1863 - met Elisabeth Paumen (Maaseik, 01.03.1838 - Maaseik, 05.02.1872) en later, op 10.12.1872, met Jeanne Josephine Quaedvlieg. Het tweede huwelijk bleef

kinderloos, maar in het eerste huwelijk werden vier kinderen geboren: Maria Barbara (22.09.1864), Anna Gertrudis (04.08.1866), Carolus Petrus Nicolaas (02.07.1868) en Joannes Mattheus Lambertus (17.04.1870).

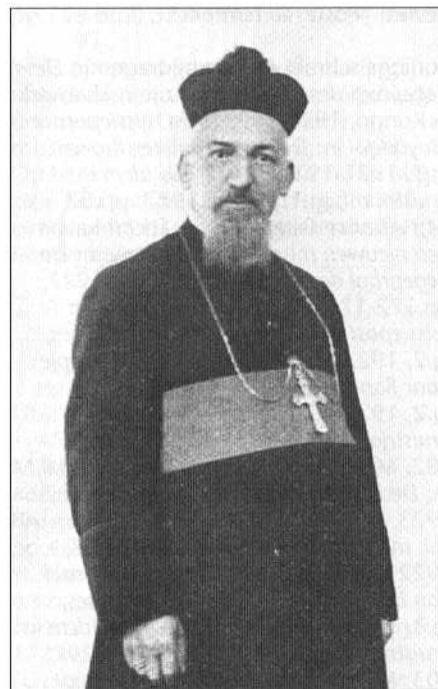
Mattheus Konings volgde de Grieks - Latijnse humaniora aan het College van het H. Kruis te Maaseik (1881 - 1885) en aan het Klein Seminarie te Sint-Truiden. Toen hij na het beëindigen van de humaniora thuis meedeelde dat hij priester - kloosterling wilde worden, botste hij gedurende enkele maanden op een hardnekkig verzet. Mattheus bleef echter bij zijn voornemen. Zodoende kon hij pas op 10 november 1887 binnentreden in het noviciaat van de kruisheren in Sint - Agatha. Op 18 november 1888 legde hij er zijn geloften af en begon onmiddellijk zijn filosofische studies in Diest (1888 - 1890) en later de theologische studies in Sint - Agatha (1890 - 1892). De tonsuur en de kleine wijdingen ontving hij van magister - generaal Manders. In 1891 werd hij in 's-Hertogenbosch subdiaken gewijd. De diakenwijding volgde in 1892 en op 17 december 1892 werd hij in Luik, met dispensatie voor zijn leeftijd, door Mgr. Doutreloux, priester gewijd.

Onmiddellijk na de priesterwijding werd hij door magister-generaal Manders tot leraar benoemd aan het college in Maaseik. Hij bleef er tot 1898. Konings was een verstandig man, die graag en gemakkelijk studeerde. Zijn lessen werden geroemd en gewaardeerd. De latere bisschop van Luik, Mgr. Rutten, verklaarde eens: "De plotse heropbloei van het Maaseikse college is het meesterwerk van de leraren Konings en Van Hasselt". In 1898 werd Konings verplaatst naar Sint - Agatha om er professor te worden in de dogmatiek.

In 1904 vestigden zich kruisheren in Hannut. Konings werd er op 4 mei 1904 heen gezonden als rector van het in

wording zijnde klooster en directeur van het op te richten college. Een jaar later werd hij prior gekozen. Hij bleef dit ambt bekleden tot aan zijn vertrek naar Belgisch Kongo in 1920. Begonnen met drie klassen groeide het college van Hannut in enkele jaren uit tot een belangrijke onderwijsrichting, die in 1912 een lagere school telde (6 klassen), een Grieks - Latijnse afdeling (4 klassen), een middelbare school (3 klassen) en een landbouwafdeling (inclusief een kleine modelhoeve). Konings liet zich in Hannut kennen als een krachtig en bekwaam bestuurder, die echter nogal dictatoriaal en bruusk was in zijn optreden, waardoor hij bij zijn confraters en bij de plaatselijke geestelijkheid niet bijzonder geliefd was.

In 1907 vroeg hij aan magister - generaal Hollmann toelating om een theologisch werk te publiceren: *Tractatus de gratia divina* (Leuven, Peeters, 1907, 136 p.).



De dominicaan P.A. Rijken schreef er een vernietigende kritiek op in *De Katholiek*, dl. 135, 1909, pp. 93 - 96. Konings was een autodidact. Op sommige punten van de theologie huldigde hij meningen, die van de meest gangbare inzichten afweken. De juiste waarde en de volle betekenis van het thomisme voelde hij (klaarblijkelijk) niet altijd aan. Toch waagde hij zich aan een antwoord van vijf bladzijden op de aantijgingen van Rijken.

Andere publicaties van zijn hand waren: *De verhouding van Maria als Moeder Gods tot God den Vader en God den H.Geest.* in: *Tweede Nederlandsch Mariacongres - Verslagboek*, Maastricht, 1913, pp.124 - 127; *Certitude et Liberté dans l'acte de Foi*, Brussel, 1920, 46p. In dit laatste werk, dat hij kort voor zijn vertrek naar de missie publiceerde, bleek hij goed op te hoogte te zijn van al wat vroeger hierover werd geschreven, maar opnieuw bleek dat hij onverschrokken zijn eigen weg ging.

In 1911 beoordeelde kruisheer Van Dinter, die in 1910 als superior naar Amerika vertrok om er een kruisherenmissie te beginnen, hem als een godvruchtig man, een doordrijver ook. Hij zou zich aan geen bisschop en zelfs niet aan de paus storen als het erom ging zijn wil door te drijven. Van Dinter missioneerde in Amerika, Konings wilde naar het zuidelijk halfrond. Bij gelegenheid van het zeventienhonderdjarig bestaan van de orde in 1911 schreef hij een artikel in de *Semaine Illustrée*, dat hij als volgt besloot (in vertaling): "Tot zijn grootste spijt moet de schrijver dezes zien dat de enigste religieuze orde, die op Belgische bodem ontkiemd is, nog geen aandeel heeft in de evangelisatie van Kongo. Zijn jaren gaan voorbij, en toch ... blijft hij hopen." In 1920 aanvaardde de orde een missie in Belgisch - Kongo. Daarmee ging één van Konings' vurigste wensen in vervulling. Na een oproep van magister - generaal Hollmann om

165



vrijwilligers aan te werven voor dit, voor de orde althans, geheel nieuw apostolaat, bood hij zich bij de eersten aan. De tropendokter raadde hem het vertrek af vanwege zijn leeftijd, maar Konings stoorde er zich niet aan en vertrok op 1 oktober 1920 van uit Antwerpen met de *Anversville* aan het hoofd van een eerste groep van zes missionarissen naar het gebied ten noorden van de Uele, dat aan de kruisheren was toegewezen. Volgens de werkmethoden van de Norbertijnen van Tongerlo, die dit stuk hadden afgestaan, werd het missiewerk met veel vuur aangepakt. De norbertijnen hadden het pad al geëffend en reeds van enkele honderden zwarten catechumenen gemaakt. Bij hun aankomst op de missieposten konden de kruisheren dan ook zonder problemen sacramenten toedienen aan de reeds gedoopten en de catechumenen ondervragen. Er bestonden op dat tijdstip nog geen wegen in deze streek en de plannen die hieromtrent in het vooruitzicht werden gesteld, ondergingen bij de uitvoering merkelijke veranderingen. Vandaar dat de twee eerste missieposten kort na de bouw van een kerk, woonhuis en scholen (en talrijke boskapellen), een twintigtal kilometer verplaatst moesten worden. In 1926 waren er drie missieposten in volle werking: Bondo (begonnen in Myongo, 20 km noordelijk van Bondo, 1921), Monga (begonnen in Denge en Basi, 1922) en Bili (1923). Nu werd de missie geheel zelfstandig ingericht als apostolische prefectuur van Bondo, met Konings als apostolische prefect. Spoedig zocht Konings ook hulp voor de opvoeding van meisjes en voor de ziekenzorg, ofschoon hij hiervoor al enkele missionarissen een opleiding had laten volgen in Brussel. In januari 1924 verwelkomde hij de eerste zusters van Berlaer in Bondo. Ook keek hij onverpoosd uit naar broeders - onderwijzers om de steeds groeiende scholen van Bondo te besturen en om een normaalschool te openen voor

onderwijzers. Tijdens zijn verlof in Europa (1927 - 1928) lukte het hem de Broeders van S. Gabriël voor zijn project te winnen. Intussen stuurde Konings vanaf 1926 seminaristen naar Lemfu. Een eigen klein seminarie kon pas geopend worden onder zijn opvolger.

Tijdens de eerste jaren van hun verblijf in Kongo ressorteerden de kruisheren onder het vicariaat Buta, dat bestuurd werd door norbertijnen. In 1922 ontving Konings het bericht dat hij misschien door Rome aangesteld zou worden als *vicarius delegatus*. Deze benoeming liet echter op zich wachten, o.m. zo bleek omdat hij in Rome gewantrouwd werd omwille van zijn boekje over de genade. Pas op 5 maart 1926 werd de Kongomissie van de kruisheren losgekoppeld van het vicariaat Buta en werd ze een apostolische prefectuur met Mattheus Konings aan het hoofd. De nieuwe prefect, die zich voortaan Monseigneur mocht noemen, koos als devies: "*Possessio territorii*".

Konings schreef diverse bijdragen in *De Zegepraal des Kruises* over zijn missiewerk in Kongo, 1920 - 1927: *De missiepost te Moyongo*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.1, 1921-1922, pp.77-89; *Idem* in: *Kruistriomf*, jg.1, 1921 - 1922, pp.57 - 64; *Uit onze Congo-Missie. Stichting van den nieuwen missiepost te Denge*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.1, 1921-1922, pp.172-173; *Werkzaamheden op een missiepost*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.2, 1922-1923, pp.3-8; *Een "uitstapje" naar Bondo*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.2, 1922-1923, pp.49-54; *Idem* in: *Kruistriomf*, jg.1, 1921 - 1922, pp.277 - 282; *Missiereis Moyongo - Buta - Bambili*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.2, 1922-1923, pp.100-105; *Missiereis Bambili - Bili*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.2, 1922 - 1923, pp.152 - 154; *Een bezoek aan Basi*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.3, 1923 - 1924, pp.126 - 132; *Idem* in: *Kruistriomf*, jg.3, 1923 - 1924, pp.297 - 303; *Missieverslag*. in: *De Zegepraal des*

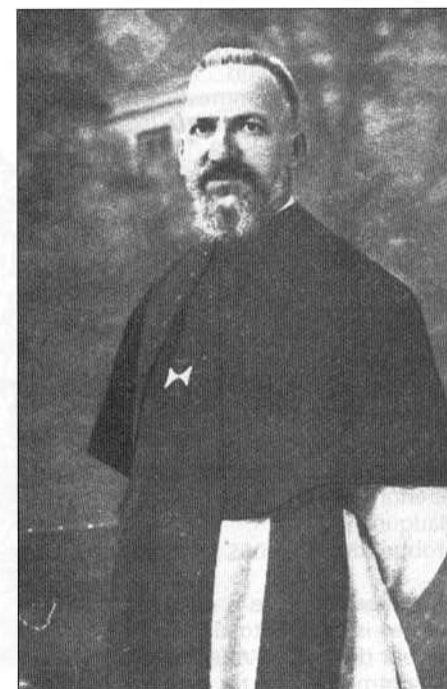
*Kruises*, jg.3, 1923-1924, pp.172-177; *Een raadsel*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.3, 1923-1924, pp.77-81; *Idem* in: *Kruistriomf*, jg.3, 1923-1924, pp.370-374; *Huwelijksgift*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.4, 1924-1925, pp.28-35; *Idem* in: *Kruistriomf*, jg.4, 1924-1925, pp.108-115; *Ziekte en dood van broeder Antoon*. in: *Kruistriomf*, jg.4, 1924-1925, pp.206 - 207; *Verslag van den Z.E.Pater M.Konings over het jaar 1924. Missie van Noord-Beneden-Uelé*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.4, 1924-1925, p.149; *Verslag van den Z.E.Pater M.Konings over het jaar 1925. Missie van Noord-Uelé*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.5, 1925-1926, p.154; *Verslag van Monseigneur M. Konings, apost.prefect van Bondo over het jaar 1926*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.6, 1926-1927, p.176; *Eerwaarde Zuster Raymonda*. in: *Kruistriomf*, jg.6, 1926-1927, p.364; *En nu de wandeling; bij kaarslicht*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.6, 1926 - 1927, pp.150-156, 177-179; *Idem* in: *Kruistriomf*, jg.6, 1926-1927, pp.298-302, 327-331

Vóór zijn dood vervulde Konings nog de bezetting van het missiegebied door ver in 't Oosten een vierde missiepost te stichten in Ango (1928). Op het einde van 1928 werd hij ernstig ziek. Een half jaar later, op 9 juni 1929, overleed hij en werd 's anderendaags in Bondo begraven.

## Literatuur

**M.Brouns**, *In memoriam Mgr. J.M. Konings o.s.cr.* in: *Ons Volk Ontwaakt*. Brussel, jg.15, nr.30, 28 juli 1929, pp.465 - 467  
**H. Van Lieshout**, *Mgr. J.M.Konings, o.s.cr., eerste Apostolische Prefekt van Bondo, 1870 - 1929*. in: *Kruistriomf*, jg.9, 1929 - 1930, pp.3 - 9  
**(G. Van Bommel)**, *In Memoriam Mgr.*

*J.M.Konings*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.8, 1928 - 1929, pp.241 - 244;  
**M.Kijzers**, *In memoriam*. in: *IDEM*, pp.245 - 247; **P. Silkens**, *In memoriam*. in: *IDEM*, pp.247 - 250  
**M. Colson**, *Konings (Johannes, Mattheus, Lambertus)*. in: *Belgische Koloniale Biografie*, Brussel, 1958, dl.5, kol. 513 - 416  
**(M. Colson)**, *Al tien jaar*. in: *De Zegepraal des Kruises*, jg.18, 1938 - 1939, pp.193 - 196, 219 - 224, 241 - 244  
**M. Kijzers**, *Eerste bericht over de dood van Mgr.Konings*. in: *Kruistriomf*, jg.9, 1929 - 1930, pp.78 - 80  
**R. Janssen**, *De Kruisheren en de overzeese missionering tijdens het generalaat van Henricus Hollmann, 1899 - 1927*. in: *Clairlieu*, jg.55, 1997, passim  
**R. Janssen & P. Winkelmolen**, *Repertorium Canonorum Regularium Ordinis Sanctae Crucis 1840 - 1996*. *Geschiedkundige kring "Clairlieu"*, 1999, dl.1, pp. 413 - 415



## Het Heilig Wammes heeft een nieuwe Maaseiker munt laten slaan

168 *Freddy Corstjens*

De Maaseiker Carnavalsvereniging "Het Heilig Wammes" vierde in het Carnavalsseizoen 1999 - 2000 haar 50 jarig bestaan.

Ter gelegenheid van deze feestelijke gebeurtenis heeft Het Heilig Wammes een nieuwe WAM (munt) uitgegeven in goud (18 kt), zilver en brons. De eerste WAM werd uitgegeven in 1975 ter gelegenheid van het 10 x 11 jarig bestaan van de Halfvastenstoet te Maaseik.

De munt werd ontworpen door architect Marcel Hendrickx die onlangs jammerlijk overleden is. Ze werd geslagen bij de gerenommeerde firma Mauquoy in Grobbendonk.

De oplage van deze munten is beperkt tot 11 x 11 voor de gouden munt (genummerd van 1 tot



121), 50 x 11 voor de zilveren munt (waarvan de eerste 121 genummerd worden) en 50 x 11 voor de bronzen munt.

Als model voor deze tweede uitgifte werd ook nu weer teruggegrepen naar een originele Maaseiker munt, die geslagen werd tijdens de regering van de Luikse Prinsbisschop Ernest van Beieren (1581 - 1612).

Het Maaseiker munthuis, waar ze werd geslagen, kende onder Ernest en Ferdinand van Beieren (1612 - 1650) een grote bedrijvigheid, zoals blijkt uit archivalia van het St-Lambertuskapittel van Maaseik.

Het kenteken - of muntteken - van de Maaseiker munt was natuurlijk de eikel. Het munthuis vervaardigde 'n tiental waarden, verdeeld over een twintig typen, waarvan 2 in zilver: de reaal en de halve reaal, geslagen onder Ernest. De Maaseiker plaatsnaam "De Meunsj" herinnert nog steeds aan dit atelier.

De voorzijde is identiek aan de voorzijde van een zeer zeldzaam goudstuk, waarvan slechts enkele exemplaren bekend zijn, met als omschrift :

(eikel) ERNEST(US) . BA(VARIAE) . DUX . EP(ISCOPUS) . LE(ODIENSIS) . DUX . B(ULLONENSIS) . CO(MES) . LOS(SENSIS)

= Ernest, Hertog van Beieren, Bisschop van Luik, Hertog van Bouillon, Graaf van Loon

Het omschrift luidt :

STULTORI INFINITUS EST NUMERUS en MONETA NOVA MOSACENSIS

Oneindig is het aantal van de zotten

Nieuw geld van de Stad Maaseik



In november 2000 zal bij de opening van het Carnavalsseizoen 2000 - 2001 een tweede inschrijvingsperiode worden voorzien. Voor een uitgebreide folder en alle informatie over de munt kan U contact opnemen met :  
Freddy Corstjens, Wurfelderweg 5, 3680 MAASEIK - Tel. 089/567270 (na 19u)

169

## Akte van Notaris Frans Craens opgemaakt te Maaseik op 27 oktober 1706. (1)

170 Th. Hendrickx-Godelaine en I. Kraewinkels

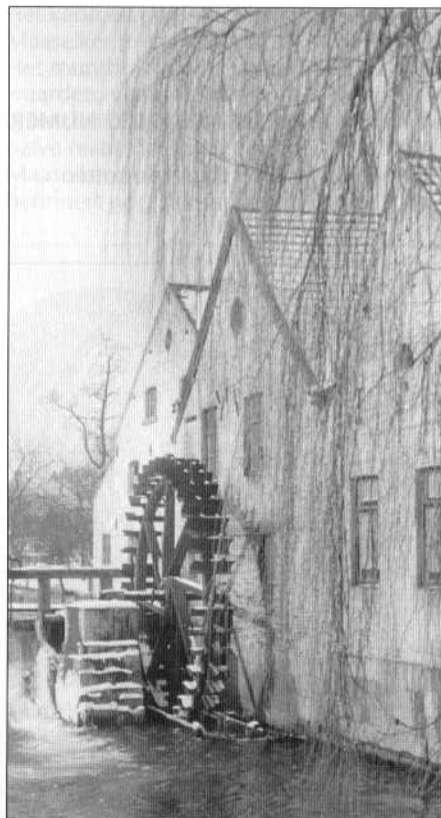
Uit een van de vele notariële aktes die eerw. heer S. Drost kruisheer, met onverdroten ijver op kleine blaadjes papier noteerde, willen we in de volgende afleveringen van "de Maaseikenaar" er telkens één uitkiezen die ons een beeld geeft uit het dagelijks reilen en zeilen van de Maaseikenaren enkele eeuwen geleden.

In deze akte, die we in extenso laten volgen, vernemen we dat Anthoen Pelmans, Adriaan Veeckemans en Hendrick Peters, drie molenknechten van de Bosmolen en van de Wurfelder molen, hun molenmeesteres, Catharine Houbie (2) op de hoogte brachten van de oneerlijke praktijken van een ambtenaar van de molens.

Op verzoek van Catharine Houbie, maar ook van de ontvangers en bedienaars van het "cleen gemael", Tijhance en Weslet, verklaren ze wat ze gezien hebben i.v.m. Anthoen Heribert, ook ambtenaar van het "cleen gemael". (3) Zo zag Anthoen Pelmans hoe de betichte een zakje met meel vulde en aan zijn vrouw gaf die dit onder haar omslagdoek (of "falie") verstopte. Adriaan Veeckemans zag dezelfde

persoon op 26 oktober, (dat was een tiental dagen later), een zak met meel vullen en meenemen, terwijl hij nog andere zakjes vulde met Mollichter vruchten (4) die bij de kaar (5) stonden. In de namiddag van diezelfde dag zag Hendrick Peters de dief nogmaals bij de kaar waar hij nu zijn zakken met tarwemeel vulde.

Of deze aangifte gebeurde uit vrees zelf van diefstal beticht te worden of droegen de molenaarsknechten ambtenaar Heribert om een of andere reden niet in het hart weten we niet. Wel is zeker dat de notaris er geen gras over liet groeien, want de akte werd reeds op 27 oktober opgemaakt.



De Botmolen

- (1) bewaard in het Rijksarchief Hasselt
- (2) Catharine Houbie en haar echtgenoot Godefridus Reynders (ook Reinders) waren welstellende burgers van Maaseik en weldoeners o.a. van de Capucijnen en van de parochie. Zo schonken ze in 1715 twee mooie zilveren kandelaars aan de kerk. (zie Schatkamer St. Catharinakerk). Op de driekantige voet staat "Godefridus Reinders, Kerckmeester van de Cathedrale Kercke van Maeseyck en Catharine Houbie sijn huysvrou. Ao 1715. Op de drie vlakken van het voetstuk staan respectievelijk: S.Godefride O.P.N.; S.Catharine O.P.N. en de wapens van beide gevers. Een gedenksteen uit 1720 met hun namen en wapens is ingemetseld in de voorgevel van de Capucijnenkerk.
- (3) "cleen gemael": Waarschijnlijk een belasting op het malen.
- (4) molchter of schepgoed; nl. de betaling in natura die de molenaar uit het gebrachte graan mocht scheppen.
- (4) kaar: vierkante trechervormige toevoerbak van een graanmolen.

### Een akte van notaris Frans Craens opgemaakt in het jaar 1706 den 27 oktober.

*Compareren Anthoen Pelmans, Adriaan Veeckemans en Hendrick Peters, alle dry molensknechten der Bosch- en Wurfelster Meulens buiten Maeseyck en hebben op mannen eer zonder inductie, en faveur van Recht en Waarheyt ten versoecke 1° van hun Meulenmeesteresse (Catharine Houbie) de huysvr. van Geurdt Reyners, alsmede 2° van den Heer Ontvanger Tischen Claudius Tijhance en den Heer Weslet, allen ontvanger en bedienaars van het Cleen gemael binnen Maeseyck, gedeclareert cracht deses, dat hij Anthoen Pelmans gesien heeft, dat sekere Anthoen Heribert ook bediende van het Cleen gemael voor 8 of 10 dagen een sakje in de*



De Watermolen te Wurfeld

*Boschmeulen gehad heeft en het selve met gemalen meel gevuld, gegeven heeft aen sijn huisvrouw, die hetselve onder haer falie uit de molen gedragen heeft: de tweede compt. Adriaan Veeckemans declareert den 26-10 gesien te hebben dat de Commis Anthoen voors. in sijn sak (mael) het meel uit den steen heeft laten loopen tot dat het vol was en hetselve vol met zich gedragen heeft, alsmede dat die zelfde Commis boven aan het kaer ginck, alwaar diverse soorten van Mollichter vruchten waren, en hij de sakken of maelen van sijn rok met vruchten vulde en deselve met hem gedragen heeft. De derde Compt. Hendrick Peters declareert den voors. Commis op 26-10 namiddag betrapt te hebben, komende uit de stad in de molen, dat hij Commis voors. aan het kaer doende was sijn sakken of maelen te vullen met terwe meel uit den bak en hetselve ook meegedragen heeft. Aldus sluitende dese hunne declaratie, hebben deselve met hun Christlijke eed bevestigd. Aldus gedeclareert binnen Maeseyck ten huise van Geurdt Reyners, present als getuygen: Claes Collet en Geurdt Driessen borgers alhier. w.g. Anton Pelmans, Adriaan Veeckemans, Hendrick Peters en getuigen.*

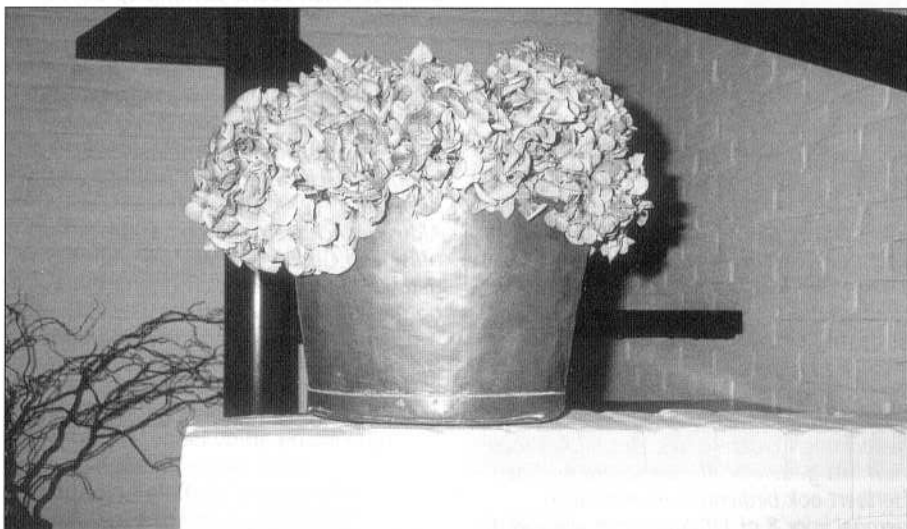
Quod attestor Fr. Craens Nots Publ.

171

## Water aan de Hepperpoort

172 Mathieu Meuwissen

Op bijgaande foto staat een gedeelte (onderste deel) van een koperen emmer die vóór de eerste wereldoorlog door mijn tante gebruikt werd om water te gaan halen aan de stadspomp op de hoek van de Everstraat en de Houtstraat. Mijn tante, Marie Metten, woonde in de Hepperstraat (zie 'De Maaseikenaar' jg. XXVIII, 1997, nr. 4, p. 150-151). Deze



emmer had tamelijk grote afmetingen: diameter bodem 22 cm, hoogte 35 cm en diameter boven 32 cm. De inhoud was dan ook in verhouding groot. Zo bezat mijn tante 2 emmers die aan een houten juk bevestigd werden met een ketting en haak, om het dragen te vergemakkelijken, want een lege emmer was al zwaar.

Het onderste gedeelte - de gehalveerde emmer doet thans dienst als "cache-pot", zoals op de foto te merken valt. Wat deze emmer me bijzonder in herinnering brengt is het sociaal aspect dat uitging van dat water halen. Als knaap mocht ik mijn tante begeleiden naar die waterpomp, die in de kruising van de Everstraat en de Houtstraat stond, terwijl van de Wal af een trap daar naartoe leidde. Er werd enkel drinkwater gehaald waar in die tijd zuinig moest mee omgesprongen worden.

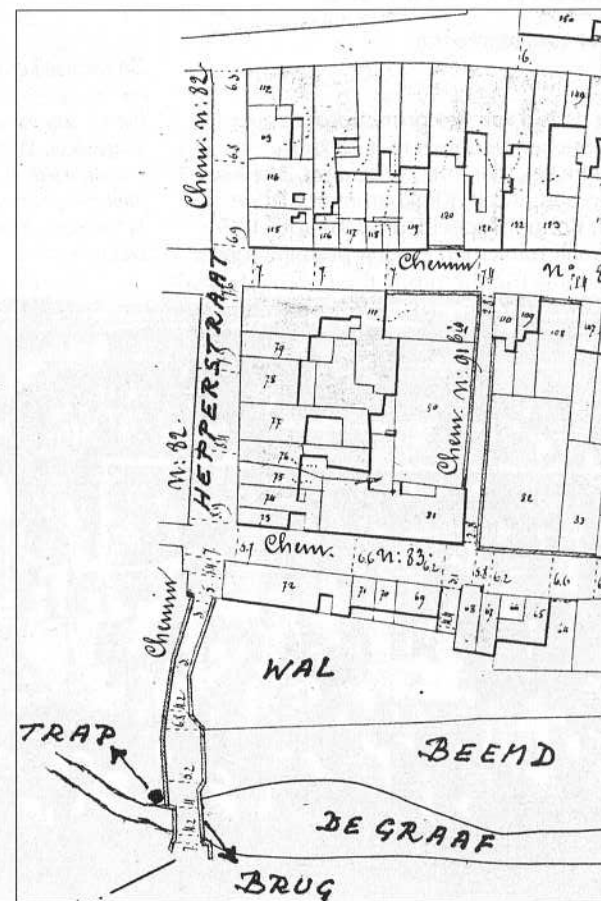
Rond die pomp ontstond spontaan een buurtschap zoals er thans geen meer te vinden is: een ontmoetingsplaats waar het wel en wee van de buurt werd verteld. Geboorte, ziekte, sterfgeval, zelfs algemeen nieuws en waarschijnlijk ook

wel roddelpraat, werden er breedvoerig van commentaar voorzien. Bij goed weer was er altijd een groepje vrouwen rond de pomp een praatje aan 't slaan (mannen verwaardigden zich toen nog niet om huishoudelijke taken te doen) terwijl de kinderen met elkaar stoeiden. Voor mij was dat telkens een ongekende belevenis wanneer ik in Maaseik bij mijn tante met vakantie mocht komen. Immers in Genk, waar ik woonde, had ieder huisgezin zijn eigen watervoorziening: de boerengezinnen hadden een open waterput, waar met een windas, een hefboom of een stok met haak een emmer water uit de put werd gehaald. De burgerij had al een overdekte put met een handpomp, terwijl de meest gegoeden reeds over een "storck"-pomp beschikten. De mijnwijken werden door hun respectievelijke maatschappijen van water voorzien met enkele gemeenschappelijke pompen. Maar Maaseik was een stad en als men oude stadsplannen ervan bekijkt dan was er binnen de wallen aan elk huis maar weinig plaats om er een put of een pomp te voorzien. Bovendien was een put boren in vroegere tijden een gevaarlijke en dure klus. Was- en schrobwater mocht niet aan de pomp gehaald worden, volgens mijn tante, maar aan de Graaf, de waterloop die toen ter hoogte van de huidige parkeerplaatsen aan de Hepperpoort stroomde.

Langs de brug, waar de Hepperstraat over de Graaf liep, voerde een trap uit

arduinen treden naar een klein platform beneden, vanwaar men met de emmer water kon scheppen uit de beek. Hiervoor had mijn tante een zinken emmer.

Dat water was wel geen drinkwater maar wel zeer zuiver en nog visrijk. Ik mocht dan ook met een kleine vislijn vissen stroomafwaarts de brug, waar de Graaf wat breder en dieper was dan aan de andere kant. Meer dan een kleine voorn heb ik er nooit gevangen, maar toch ..... wat een nostalgische herinnering aan de "goeie ouwen tijd" een stuk emmer al niet kan veroorzaken.



van de M.F.C. een voorwedstrijd "am Böckelberg".

We verloren weliswaar met 2 - 1, mede omdat onze beloftevolle, negenjarige centervoor Willy Nelissen, die viermaal alleen door de verdediging glipte, er geen tegen de touwen kreeg. We hadden zo 'n goede indruk nagelaten dat Mönchengladbach aanvaardde deel te nemen aan ons eerste internationaal Paastornooi, waar wij revanche namen en met 1 - 0 van hen wonnen.

De heer Jaak Corstjens was de vaste begeleider van dit ploegje, waarvan er later vijf in de eerste ploeg kwamen.

*De Maaseiker ploeg, zittend, van links naar rechts:*

*Pierke Segers, Jean Klerkx, Lieven Winkels, Vital Neel, Willy Wetzels, Karel Hons, Johan Vandenheuvel, Marcel Houben, Willy Nelissen, Fabry, Guy Goyens, Jacky Vossen, Peter Roex, Lieven Bosman en Jean-Luc Deluyker.*

## Uit de oude doos M.F.C.

174 Piet Van Venckenray

In de tijd van het grote Borussia Mönchengladbach met Netzer, Heinckes, Wimmer, Wittkamp, Stieleke, Jenssen, Rupp, Klinkhammer, Klaf, Vogts en Bohnhof speelden op 16 april 1974 twaalf miniemen en drie preminiemen



In de nummers 1 en 2 van de vierde jaargang van het driemaandelijks heemkundig contactblad "De Maaseikenaar" werd reeds wat gepubliceerd over de spoorverbinding Maaseik - Hasselt. Herman Walschaerts en Livin Schepers beklagen er zich over dat in 1959 het treinverkeer voor personen op de lijn Maaseik - As werd afgeschaft. Walschaerts besluit: "Misschien komt er wel ooit verandering, zolang er sporen zijn is er hoop". Die hoop is ondertussen verzwonden, want er zijn geen sporen meer. Waar de sporen lagen rijden thans fietsers. Wij geven hier een, op officiële Franstalige documenten gebaseerd, chronologisch overzicht van de besprekingen die gedurende elf jaar door de "vroede vaderen" in het stadhuis van Maaseik gevoerd werden. Heel wat nota's werden ons 26 jaar geleden bezorgd door raadslid Albert Claessens, bij gelegenheid van "100 Jaar trein te Maaseik".

### Kinrooi?

Op de raadsvergadering van 15 mei 1863 deelt burgemeester Herman Schoolmeesters mee dat in de Kamer van Volksvertegenwoordigers een wetsontwerp werd ingediend tot uitvoering van verschillende openbare werken o.a. een spoorverbinding tussen Antwerpen en de grens met Nederlands-Limburg via Bree, Kinrooi en Kessenich. Het gemeentebestuur van Maaseik besluit onmiddellijk te reageren. Er wordt een verzoekschrift tot de hoge vergadering gericht waarin betoogd wordt dat het voorgestelde tracé in strijd is met het algemeen belang. Een eenvoudige berekening volstaat om duidelijkheid te verschaffen. Anno 1863 telt Kinrooi 665 inwoners. Daarentegen zou een lichte omweg ook de gemeenten Opitter, Tongerlo, Opoeteren, Neeroeteren, Ophoven en tenslotte Maaseik met de trein kunnen verbinden. In de bovengenoemde gemeenten wonen trouwens 8.548

## Treinverbinding met Nederland en Duitsland werd nooit gerealiseerd

## Maaseik reisde jaren met de "Blok", nu is er zelfs geen "Ballast" meer

Piet Henkens 175

personen. (Niet alleen het inwonersaantal speelt een rol maar ook en vooral het economisch belang. Noot P.H.)

### Hasselt-Maeseycyk

De burgemeester licht op 5 juni 1863 de gemeenteraad in over het resultaat van het onderhoud dat hij en zijn collega's, de provincieraadsleden Küsters en Nagels, gehad hebben met de ministers van Openbare Werken en Binnenlandse Zaken om te bekomen dat de ontworpen spoorverbinding Antwerpen - Düsseldorf, Maaseik zou aandoen. Beide ministers hebben hun verzekerd dat zij bij de regering zullen aandringen om de belangen van Maaseik te waarborgen. De raad gelast het schepencollege de zaak op de voet te volgen. Op 1 juni 1865 deelt de burgemeester aan de gemeenteraad mee dat de minister van openbare werken zijn steun heeft toegezegd voor de verwezenlijking van het treinproject "Hasselt-Maeseycyk". De regering zou een minimale rente aan de aandeelhouders waarborgen of een subsidie voor de uitvoering van de werken verlenen.

## Twee spoorprojecten

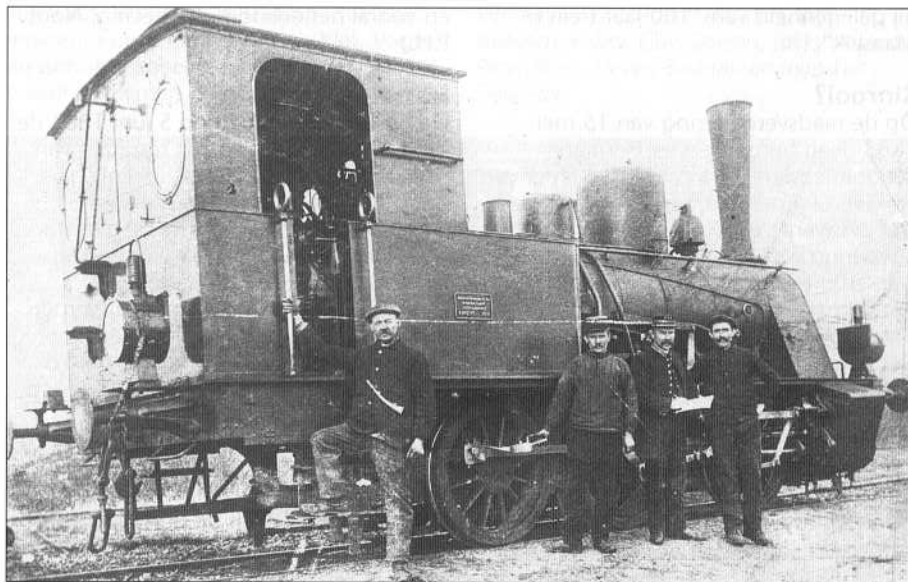
Op 8 januari 1866 deelt burgemeester Schoolmeesters aan de gemeenteraad mee dat hij vernomen heeft dat twee ontwerpen voor een spoorverbinding voorgelegd werden aan de leden van de Kamer en Senaat. Het eerste voorstel op de lijn Hasselt - Eindhoven heeft Wijchmaal als vertrekpunt. In het tweede voorstel ligt het vertrekpunt te Lanaken. Maaseik blijft hameren op een rechtstreekse verbinding met Hasselt. In het "zoveelste" verzoekschrift aan de betrokken minister wordt dan ook uitgeweid over de argumenten die pleiten voor een rechtstreekse verbinding vanuit Hasselt naar Maaseik.

176 Op 23 januari 1866 beslist de gemeenteraad alvast de gemeentegrond die nodig zal zijn voor de aanleg van de spoorlijn, gratis af te staan.

Op 15 december 1866 dankt de gemeenteraad de minister van openbare werken. De kogel is door de kerk. De regering heeft beslist de spoorverbinding (trein) "Hasselt -Maeseyk" aan te leggen. De gemeenteraad blijft ervan uitgaan dat de trein vanuit Maaseik zal doorrijden naar Echt en Gladbach (D).

## Maasbrug

Groot nieuws is er op 22 maart 1869. De regering in Brussel wil de Maasbrug, waarover de trein moet "lopen", 3 km van de stad bouwen. Daar is Maaseik tegen gekant. De raad verzoekt de betrokken minister de brug (met de spoorlijn Hasselt - Maaseik -Gladbach) zo dicht mogelijk bij de stad aan te leggen. "Door deze brug", zo luidt het "wordt Maaseik gemakkelijker toegankelijk voor de bewoners van de rijke (?) gemeenten op de rechter Maasoever (Ned.) Door



Een oude locomotief van de spoorlijn Hasselt - Maaseik.

Op de foto zien we van links naar rechts de Maaseikenaren: Jan Koulen, Pieter Hendrik Graux, Winand Timmermans (stationschef en burgemeester van Maaseik) en Graad Kalders. In latere jaren werd deze locomotief nog maar alleen gebruikt voor het kiezelvervoer. Het gevaarte werd in de volksmond "de ballast" genoemd. (Foto: Archief P. Henkens).

het verdrag van 1839 (scheiding waarna de oprichting van Belgisch- en Nederlands Limburg) was Maaseik in een uithoek komen te liggen met alle nadelige gevolgen van dien."

## Comité, ja en neen...

Tijdens de raadszitting van 27 april 1869 beslist de raad een comité te vormen dat zal ijveren voor het treinproject. Bij geheime stemming worden de volgende comitéleden aangesteld: burgemeester Herman Schoolmeesters, raadslid J.M. Driane, gewezen provincieraadslid H. Nagels, juwelier Philippen en handelaar Jacquet.

Reeds op 14 januari neemt burgemeester Schoolmeesters (liberaal) ontslag uit het kersverse comité, samen met raadslid Driane (katholiek). Er was onenigheid. Voegen we hieraan toe dat de politiek in die tijdsperiode geen voorbeeld van verdraagzaamheid was. De Katholieken en Liberalen dreven hun ruzies ten top. Met eenparigheid van stemmen werd het comité dan ook maar ontbonden. Raadslid J. Vlecken (rentenier) wordt gelast ervoor te zorgen dat "onze" spoorweg zo spoedig mogelijk zal aangelegd worden.

## Inhuldiging

Twee jaar later (1871) wordt beslist dat het station zal gebouwd worden in de nabijheid van de baan Maeseyk-Bree. Er wordt nogmaals aangestipt dat de Maasbrug zo dicht mogelijk bij het stadscentrum moet gebouwd worden. Ook wordt aangedrongen op de aanleg van een verbindingsweg tussen het spoorstation en de baan naar Maastricht (Maastrichtersteenweg). Het treintracé Hasselt, As, Maaseik werd verwezenlijkt met de steun van de "Banque Générale pour favoriser l'agriculture et les travaux publics." De nieuwe spoorlijn werd ingehuldigd op 3 maart 1874. Ze was enkelsporig en precies 40.567 m lang. De helft van de leden van de gemeenteraad maakte de reis met de "eretrein" vanuit Hasselt naar

Maaseik mee. De andere helft stond de overheidspersonen aan het stationnetje van Maaseik om 11.30 u. op te wachten. Het gemeentehuis was getooid met de nationale driekleur en in de harmoniezaal was een diner gepland voor de genodigden.

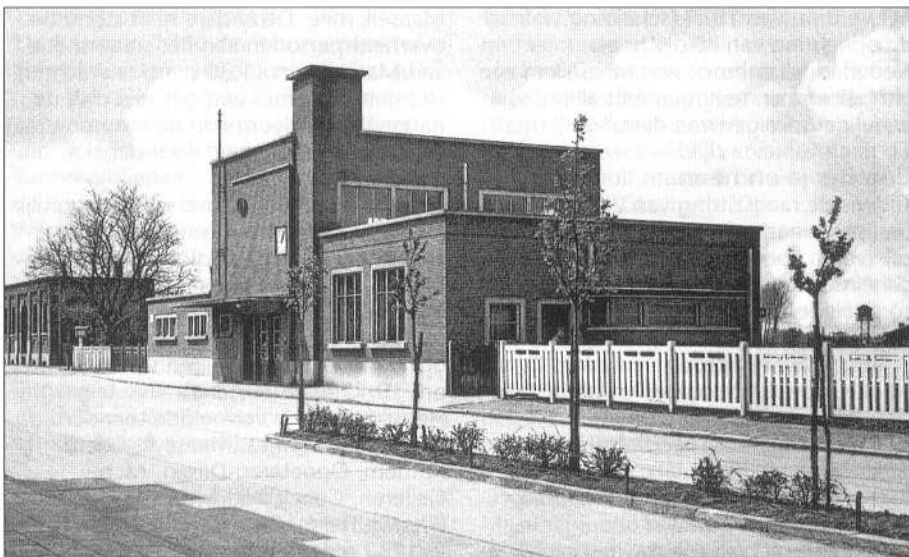
Secretaris Van der Donck was persoonlijk naar Luik gereisd om een aantal prominenten uit te nodigen op het banket.

Aanvankelijk liepen er twee reizigerstreinen per dag: vanuit Maaseik om 6.10 u. en 17.30 u. en vanuit Hasselt om 10.15 u. en 20.15 u.

Het spoorboekje vermeldde toendertijd de volgende haltes: Maeseyk, Eelen, Rothem, Opoeteren-Dilsen, Asch, Gelieren, Genck, Nieuwdak, Bockrijck, Nieuwe Heide, Curingen, Hasselt. In 1937 reden op het traject Maaseik - Hasselt dagelijks 9 treinen in beide richtingen. Een "bloktrein" vertrok om 7.16 u. uit Maaseik en kwam in het Noordstation te Brussel aan om 9.35 u. (Bij een bloktrein zijn de spoorlijnen verdeeld in blokken - tracé's - die door seinen speciaal beveiligd zijn).

## Nederland?

Er was nogal wat stemmingmakerij gemaakt door een deel van de bevolking over de komst van het "stalen monster". Vandaag de dag zijn er nog mensen die bang zijn om in een vliegtuig te stappen. Voeger waren heel wat mensen bang voor de trein. De boeren waren kwaad omdat de trein de koeien in de weiden op hol zou jagen zodat het hoornvee geen melk meer zou geven. De jagers waren al evenmin blij. De hazen, konijnen, fazanten, patrijzen, leeuweriken enz. zouden uit schrik het gebied verlaten met als gevolg een "lege weitas". Jan met de pet deed er nog een schepje bovenop. Men vreesde dat het "stalen monster" aan het station niet zou kunnen stoppen en tot op de Markt zou "doorstoten". Van al die onheilen bleef niets overeind. De katholieke volksvertegenwoordiger



In 1937 werd het eerste treinstationnetje door een nieuwbouw vervangen. Dit functionele gebouw zou al in 1988 gesloopt worden omdat de overheid alle spoorverkeer met Maaseik had opgeheven. Er was een tijd dat de "statie" te Maaseik heel wat klanten lokte. (sic) (Foto: archief P. Henkens)

Joris Helleputte (minister van Spoorwegen) wendde al zijn invloed aan om het reilnspoor door te trekken in de richting Roermond en Venlo. Dat lukte niet omdat de Nederlandse regering, die de concurrentie voor de eigen spoorwegen vreesde, stokken in de wielen stak. Het was niet de eerste keer dat de Hollanders de Belgen een pad in de korf zetten...

### Zwanenzang

Het reilnverkeer was aanvankelijk niet druk. Maaseik was het eindstation; daar werden de locomotieven op een draaischijf gekeerd.

Pas na de uitbouw van de steenkoolnijverheid zou hierin verbetering komen. Het aantal treinen werd langzaam maar zeker opgevoerd van twee in beide richtingen (1874) tot negen in 1937.

Het goederenvervoer bleef belangrijk. Het plaatselijk grindbedrijf van Gerard Smeets deed het grindvervoer met de reiln. Maar er werd ook ijzererts (Rotem) vervoerd, evenals hout, koeien (aangekocht in Nederland), paarden enz. In 1959 schaft de NMBS, in het kader van een saneringsplan, het reizigersverkeer Maaseik - Hasselt af. Het in 1937 gebouwde nieuwe stationsgebouw werd nog een aantal jaren gebruikt voor het goederenvervoer tussen Maaseik en As, maar in 1988 werd het nog moderne gebouw gesloopt. "Maeseyck let op u saeck" citeert Albert Claessens, maar het kalf is verdronken.

Na het verhaal van "De Katteprul" in vorig nummer van "De Maaseikenaar" werd ik verzocht nog een paar artikels te schrijven over het speelgoed dat we vroeger zelf maakten, meestal bij gebrek aan financiën. Zo leerden wij van ouderen hoe men o.a. een fluitje diende te maken.

Nu, na 55 jaar, heb ik opnieuw getracht een "honshouten fluitsje" te maken volgens het in mijn jeugd geleerde procédé. Het is me gelukt, maar niet zonder enige moeite ....

In eerste instantie het hout: waar vroeger het sporkehout of de vuilboom (honshout in Maaseiks) in overvloed in velden en hagen te vinden was, komt men het nu nog sporadisch tegen. De alles overwoekerende vogelkers is in de plaats gekomen.

De officiële benaming voor sporkehout of vuilboom is Rhamus Fragula. Het is een inlandse heester met groenachtig-witte bloemen met later eerst rode, daarna zwarte bessen. Het hout kan dienen om houtskool te maken, de schors kan als laxemiddel gebruikt worden. De schors is met kurkachtige wratjes bezet en speelt een rol in het maken van het fluitje.

Vervolgens de periode: ik probeerde in mei, juni en juli en steeds was het hout nog niet 'rijp' genoeg voor bewerking. Slechts in augustus, toen de struik vruchten droeg, was de schors geschikt en sterk genoeg. Wacht men tot in de winter, dan is de schors te hard geworden en breekt.

De heester heeft mooie rechte takken die door ons, om die reden, ook nog gebruikt werden om houten pijlen te maken voor onze eigen gemaakte - uit de haag gesneden - boog.

### Werkwijze:

Zoek een rechte mooie tak van een vinger dik en ongeveer 8 cm lang. Maak

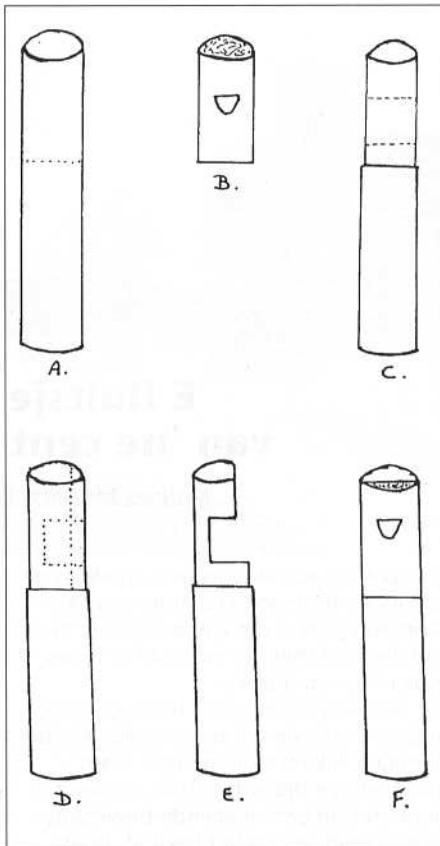
## E fluitsje van 'ne cent

Mathieu Meuwissen 179

nu op 3 cm van de top een snede in de schors rondom-rond (zie tekening A). Klop nu op de 3 cm lange top met 'n stuk hout of met het heft van het mes, indien het van hout is.

Let wel: klop steeds met hout op hout, anders wordt de schors vernield. Als men herhaaldelijk met kleine tikjes klopt, komt na een tijdje de schors los van het hout en met een draaiende beweging schuift men ze van het hout af. In dit stukje schors snijdt men een opening recht van boven en ovaal naar onder, ongeveer een halve centimeter groot (zie tekening B).

In het ontschorste gedeelte hout snijdt men vervolgens een opening van ongeveer een centimeter groot,  $\frac{3}{4}$  van het hout diep en overlans  $\frac{1}{4}$  van het hout over de volledige 3 cm (zie tekeningen C en D), zodat men bij het verwijderen van het gesneden hout als resultaat tekening E bekomt. Schuif vervolgens de schors terug met het gat boven de opening in het hout (zie tekening F) en klaar is kees. Wie geen al te grote mond heeft kan aan de onderkant van het mondstuk wat afschaven of wegsnijden.



De levensduur van het fluitje is afhankelijk van het al dan niet vroeg barsten van het deel losgewerkte schors. Om dat te beletten namen we alvorens te fluiten even dat fluitje met dat deel volledig in de mond en draaiden er enkele keren mee of wreven we met wat speksel dat deel soepel.

Muzikaal gezien is het resultaat niet zo bijster groot: één monotone fluittoon die voor elk fluitje wel iets anders klinkt.

## Diksjenaer van het Mezeikers

Tony Van Wijck

*Cultuur is datgene waarvan we ons te laat bewust worden dat we het verloren zijn!*

- 1 aaflitse, zw. ww. = afglijden  
*Vb. Pas op, hi-j lits-te aaf!*
- 2 aaflokse, zw. ww. = aftroggelen  
*Vb. Hae haet mich hieël mi-j gelsj aafgelóks.*
- 3 aafslikke, zw. ww. = inslikken  
*Vb. Gank den dokter hoeële, 't kènsj haet 'ne frang aafgeslik.*
- 4 aafsloeën, st. ww. (sloëg aaf, afgeslage) =  
a afslaan (alle betekenissen als A.N.)  
b bij spel aftikken.
- 5 aafvange, st. ww. (vóng aaf, aafgevange) = onaangenaam (scherp) in de rede vallen of antwoorden.  
*Vb. Zoeë vungste nog geinen hónd aaf!*
- 6 aafzunjerlik, bn. bw. = apart, afzonderlijk.
- 7 aan, voorz.  
a aan (zelfde betekenissen als A.N.)  
b platzak (predicatief bw.)  
c moe (id.)

- Vb. b. Laot mich eivers goeën, iech bèn aan.*  
*Vb. c. Iech hób den hoeëf ómgedoeën, iech bèn gans aan.*
- 8 aanbottle, zw. ww. = hals over kop komen rennen.  
*Vb. Innins kump er dao aangebotteld.*
- 9 aanderhand, bw. =  
a kennis hebben  
b aan de hand  
c te stellen hebben met  
*Vb. a. Haeft er al get aanderhand?*  
*Vb. b. Waat maag dao aanderhand zeen?*  
*Vb. c. Men haef get aanderhand mèt di-j snotjing van allewi-j!*
- 10 aanein, bw. =  
a aan elkaar  
b ruzie hebben  
c copuleren  
*Vb. a. Bènj di-j tuikes ins aanein.*  
*Vb. b. Gistere zoeëte de naobers nog aanein.*  
*Vb. c. Di-j hunj zoeëte aanein*
- 11 aanem (uitroep) = pak aan, begin (letterlijk: aan hem)  
*Vb. En nów, de han innein en aanem!*
- 12 aanfóddele, zw. ww. = slordig aankleden  
*Vb. Zi-j foddelt häärkènjer mer get aan!*
- 13 aangemaak, bn. =  
a aangemaakt (als A.N., nl. verleden deelwoord van aanmaken)  
b behept  
*Vb. b. Hae is mèt rummetik aangemaak.*
- 14 aanhank, zn. m. (geen mv., geen dim.) =  
a aanhang (als A.N.)  
b gevolg  
*Vb. b. Zie k(w)oeëme op bezeuk mèt hieël hunnen aanhank.*
- 15 aanhenger, zn. m. (-s, -ke) = aanhangwagen (zie ook: remork).
- 16 aankisse, zw. ww. = (de hónd) tegen iemand aanhitsen  
*Vb. Pas mer op, menke, anders kis iech diech den hónd aan.*
- 17 aanlègke, st. ww. (lag aan, aangelag) =  
a aanleggen (als A.N.)  
b de borst geven  
*Vb. b. Vrouw, lègk det kènsj ins aan, 't duit niks es janke.*
- 18 aanlèk, zn. m. (geen mv. geen dim.) = aanleiding  
*Vb. Zjang haw het gedoeën, mer Zjef haw d'n aanlèk gegieëve.*
- 19 aanluip, zn. m. (-e, -ke) = aanloop  
*Vb. De gansen daag hób iech aanluip van bieëdelaers.*
- 20 altaor, zn. m. = altaar (in A.N. onzijdig!)
- 21 altelichelek, bw. = zeer waarschijnlijk  
*Vb. Altelichelek haet hae zi-jnen trein gemis.*
- 22 alzelieëve, bw. =  
a altijd, steeds  
b allicht  
*Vb. a. Det beeldsje haet dao alzelieëve gestange.*  
*Vb. b. Det zeen ze alzelieëve vergieëte.*
- 23 borre, zw. ww. = branden.  
*Vb. Naat hout bort neet gaer.*
- 24 knaal, zn. m. (-e, -ke) = het kanaal (in AN onzijdig)  
*Vb. Iech bèn goeën zwómme in de knaal.*
- 25 krieëmer, zn. m. (-s, -ke) =  
a marskramer  
b op spit gelijkende pijn in de rug: door het op de rug dragen van manden liepen de marskramers steeds licht gebogen, zodat zij op den duur pijn in de rug kregen.  
*Vb. b. Zjang kan neet ónger de veut ówt: hae haet weer de krieëmer.*
- 26 sjroeëp, zn. vr. (geen mv. geen dim) = stroop  
*Vb. Bokeskook mèt sjroeëp.*
- 27 slaaj, zn. m. = salade, sla, Lactuca sativa  
*Vb. Eine krop slaaj.*
- 28 vóllich, bn. bw. = dik, mollig, ruim.  
*Vb. Di-j bóks is diech get vóllich (te ruim)*



## Maaseiker spreekwoorden, zegswijzen en gezegden

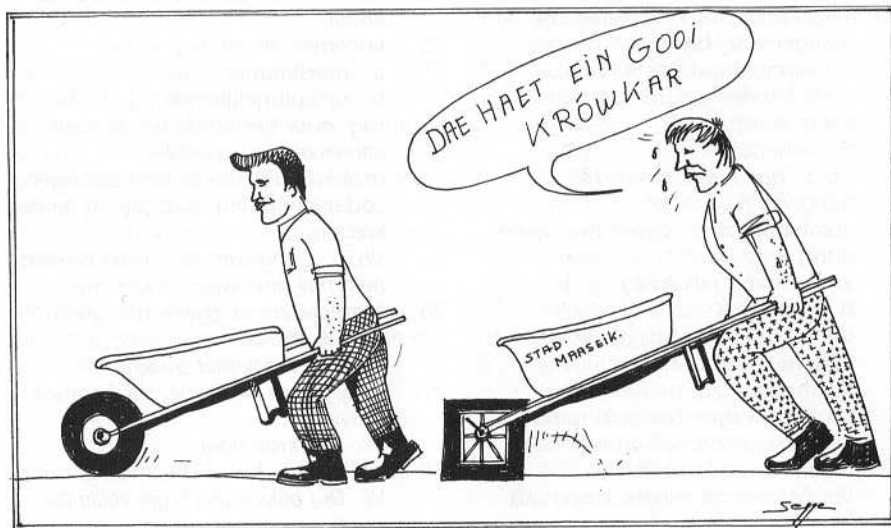
182 Tony Van Wijck

*Uit gouden korenaren  
schiep God de Maaseikenaren,  
uit het restant  
alle anderen van het land*

(Pater Singers)

- 1 De zón sji-jnt ouch doeër klein  
vinsterkes (= De zon schijnt ook voor

- arme mensen).  
2 Kringske óm de maon  
det zal waal uuëver gaon,  
kringske óm de zón  
guuëf water in de tón.  
3 Rieëgen vuur nieëgen ore, zal neet  
lang dore.  
4 Es iech det zeen, höb iech al ge-ieëte  
en gedrónke (als ik dat zie heb ik  
geen zin meer).  
5 De kèns ne boor neet wi-js make, wi-  
'ne soldaot aan de kos kump (= een  
boer kan niet begrijpen hoe men  
zonder werken door de wereld kan  
komen).  
6 Het is mer 'ne weit, zag de beur, en  
hae ri-jgde z'nne sjoon mèt 'ne  
pieërlink (= het is een koud kunstje).  
7 Dao is gei kirkske zó klein, of d'n  
dujvel bówt ei kepélke dernieëve (=  
overall waar het goede gedaan wordt,  
steekt daarnaast ook het kwaad de  
kop op).  
8 Dae zit op zi-j gelsj wi-j ein brók op  
häör kujkes (= hij is een gierigaard).  
9 Det guuëf nót waer! (= daar komt  
ruzie van).  
10 Dae haet twee kieëre jao geroope,  
wi-j ze de naze ówtdeilde (= hij heeft  
een grote neus).



- 11 Woe niks is, woeënt nemes (= ieder  
huisje heeft zijn kruisje).  
12 Uveral is get (= idem)  
13 Koekoek eine zang, de wènter doort  
al vääol te lang!  
14 Dao höb iech nog mèt in de (vèt)wei  
geloupe (= met die had ik in mijn  
jeugd veel omgang).  
15 Dao wieëre de kni-jn nog geduip! (=  
dat is daar een godsdienstig gezin).  
16 Wenste kni-jn höbs, höbs-te ouch  
kuutele (je moet er de consequenties  
bijnemen).  
17 Ti-jd maak graas en zon maak hui. (=  
aansporing tot geduld, als niet alles  
op stel en sprong goed gaat).  
18 Es hoeëre awt wieëre, zeike ze wi-  
jwater en zitte ze ónger de praekstool  
(= voordat ze doodgaan komen ze  
nog tot inkeer).  
19 Vi-js verke wieëre neet vèt (= men  
moet niet te kieskeurig zijn).  
20 Geli-jk vieë lek zich (= mensen van  
eenzelfde beroep of partij steunen  
mekaar en zijn het roerend eens).  
21 Men mót zich neet ówtdoon vuur  
men nao bèd geit (= geef niet te  
vroeg alles aan je erfgenamen).  
22 Es de krub het paerd naolöp, den  
wieërt de haver gooiekoup (= als een  
meisje de jongen naloopt, is ze haar  
eer en goede naam gauw kwijt).  
23 Det is mer ein rówt ówt ein vinster (=  
het is geen groot verlies).  
24 ..... en we eindigen mèt ein  
ontwaopenend gedichsje van Pol  
Brounts (Mestreech), versjieëne in  
VELDEKE (jg. 74, 1999, nr. 6) en  
ómgezat in 't Mezeikers:  
"Iech bèn zoe bang," zag awwe Zjang,  
"Ach, jóng," zag de pestoeër, "mer röstig!  
Dao boeëve is 't lieëve löstig.  
Meri-j is diech al vuurgegange  
en zal diech zieëker good ontvange."  
"Daovuur", zag Zjang, "bèn iech zjus bang!"

## Aw Mezeiker leedsjes en gedichsjes

Tony Van Wijck

**Frits,  
Gieëf mich den appel,  
Den kri-jgs-tich de kits!**

en nog ein:

**Zjef, pef, pi-jp in de mówl.  
Stöpke drop en de maon kump op!**

Wie kent er nog ?

## Het Kruis van Van Venckenray

184 *Martin Boonen*

Vlak bij het huis van Renette langs de Hitselkamenweg (aan de 'Roew Vènne), geflankeerd door één enkele lindeboom staat reeds meer dan honderd jaar het kruis van Van Venckenray. Aanvankelijk rustte het op een soort driepoot, doch toen deze door een passerende legerauto omstreeks 1946 werd vernield, plaatste vader Renette het kruis op een mooie stenen sokkel. Het kruis was toen dringend aan herstelling toe en toen zich iemand voortvarend liet ontvallen dat men het beter kon opruimen, antwoordde vader Renette dat dit zolang hij leefde nooit zou gebeuren. "Het zou get sjoëns zien, es Oze Leevenhieër op z'nen eige waereld gein plaats mieër zou hōbbe óm op te stoeën", merkte hij op.

Het kruis werd opgericht omstreeks 1870 door het echtpaar Jean-Baptist Van Venckenray en Elisabeth Paumen als dank aan God omdat hun zoon Willem Hubert priester werd. Het is dus een votief- of beloftekruis. Dit waren kruisen die geplant werden bij een bepaalde gelegenheid zoals na de genezing van een dierbare of bij het welslagen van een onderneming.

Willem Hubert Van Venckenray werd geboren te Maaseik op 24 oktober 1853. Na zijn studies aan het Waalse college Saint Roch, en nadien in Sint-Truiden en aan het seminarie van Luik werd hij in 1880 priester gewijd. Een tijdlang was hij kapelaan in Landen, later in Genk en in 1890 werd hij als pastoor aangesteld in Loksbergen en in 1899 in Halen. In 1906 werd hij bevorderd tot deken in Herk-de-Stad. Het was daar dat hij op 29 augustus 1923 overleed ten gevolge van een verkeersongeval, toen hij naar huis keerde van een ziekenbezoek.

In november 1980 werd het vermolmd houten kruis vernieuwd dank zij de zorgen van de toenmalige Commissie Kleine Monumenten van Maaseik.



De B.O.L., de Bond Oud-leerlingen van de Sint-Jozefsschool van de Fraters werd opgericht in 1951. Doel van de vereniging was via allerlei activiteiten geld in het laatje brengen voor de schoolwerking. Al bij al werd het een groot succes want al vlug telde de BOL ca 1 000 leden. Voorzitter was de populaire Jean Coolen, bediende van de Kristene Ziekenkas en jarenlang gemeenteraadslid van Maaseik. Toen de Fraters in 1971 Maaseik verlieten en de school werd overgenomen door de Kruisheren, had de B.O.L al enkele jaren opgehouden te bestaan.

De hier afgedrukte foto werd genomen ter gelegenheid van het oud-leerlingenfeest in 1962 en toont ons de toen nog levende oudste oud-leerlingen getooid met een feestmuts. Als jongens bezochten zij de Fraterschool aan de Bleumerstraat voor 1900.

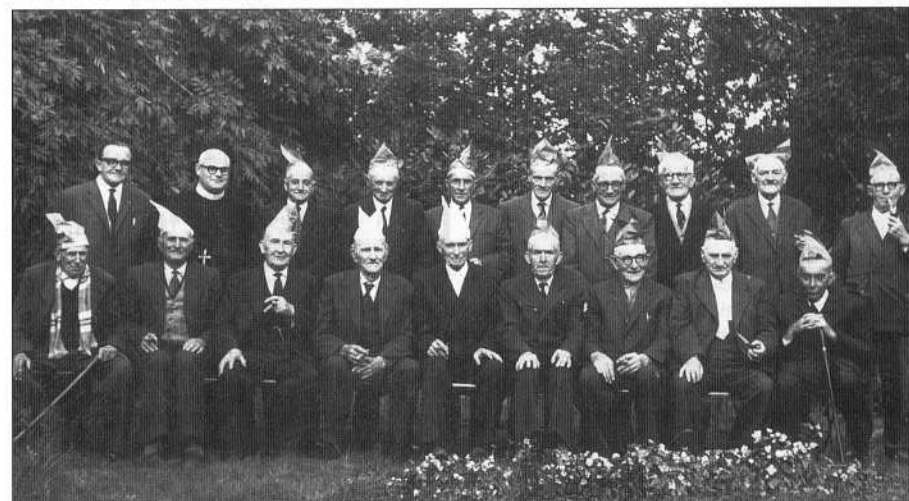


Foto: P. Henkens

Zittend (vlnr): Nicolaas (Kla) Goedermans, Godfried (Frij) Goyens, Jef Paumen, Gaspard Henckens, Leo Nelissen, Jef Metten, Antoon Frenssen, Jan Van den Eertwegh, Jan Vanhoef. Staand (vlnr): Twee personen die niet gehuldigd zijn omdat ze duidelijk jonger zijn, nl. Jean Coolen, voorzitter van de B.O.L., en Frater Florent Melotte, schooldirecteur, vervolgens Mathieu Peters, Henri Cox, Jules Wolfs, André Schroyen, Henri Dreessen, Jef Smits, Jaak Monsieur en Jef Indecleef.

## Uit de Oude Doos

### Krasse Knarren: B.O.L. ofte Bond Oud-Leerlingen in 1962

*Martin Boonen* 185

## 1880 Het Drama van de familie Huysmans

186 Martin Boonen

Einde 19de eeuw woonde in het huis De Ploeghe, Bosstraat 46, de heer Joannes Martinus Huysmans, geboren op 19 april 1824 en zijn echtgenote Adela Johanna Vaerewijck. Deze dame was geboren te Antwerpen op 8 augustus 1844 en dus 20 jaar jonger dan haar man. Het echtpaar had vier kinderen. Op die mooie zomerse dag 7 juli 1880 besloot het echtpaar samen met hun twee oudste zoontjes, de 8-jarige Karel en de 7-jarige Amedée met hun roeibootje te gaan spelevaren op de Maas. Drie kinderen van burens en kennissen waaronder een zoontje van Dr. Nyssens en een zoontje van Ridderbeecks vergezelden hen. Vader Huysmans was een verwoed visser en eenmaal op het water probeerde hij met een visnet een portie Maasvis te verschalken. Hoe het kwam is niet geweten, maar plots kantelde het kleine bootje en de zeven inzittenden verdwenen in het water. Huysmans slaagde er nog in de drie vreemde kinderen te redden, maar zijn volgende poging mislukte jammerlijk en vader, moeder en hun twee zoontjes verdronken. Weer had de Maas haar slachtoffers geëist.

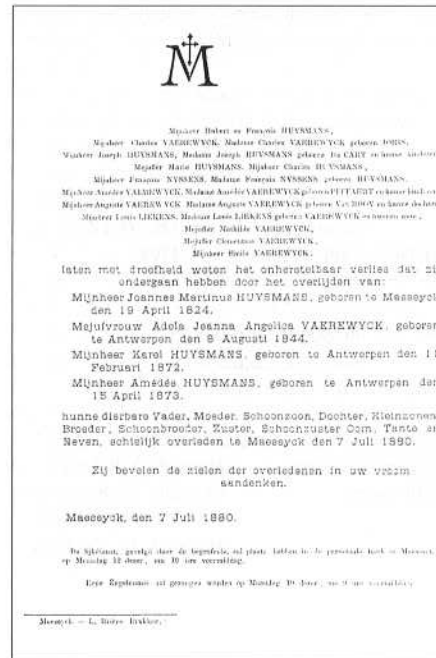
Het vreselijk ongeval veroorzaakte in de stad de grootste verslagenheid, temeer omdat de heer Huysmans bekend stond als een uitstekend zwemmer. Toen zijn lichaam gevonden werd, werd alles echter duidelijk: de man was onder water verstrikt geraakt in zijn eigen visnet dat aan een paal was blijven hangen. De andere lichamen spoelden kort daarop aan in Wessem.

De twee jongste kinderen van het gezin Huysmans-Vaerewijck zouden door familieleden worden opgenomen. Volgens een familieoverlevering zou de zus van de overleden moeder, juffrouw Mathilde Vaerewijck, kort daarop naar Maaseik komen om zich over het lot van de twee weesjes te ontfermen. Hier maakte zij kennis met de heer Charles Gessler, met wie zij later in het huwelijk trad. Gessler was toen weduwnaar en vader van één zoon. De twee zonen Huysmans zouden het in



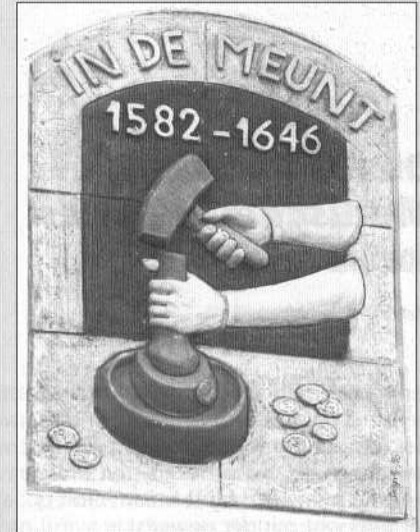
T. P. A. Ververs, Grootte markt

het leven goed stellen. François Huysmans, in de omgang Fren genoemd, slaagde er met succes in een groothandel in ijzerwaren op te richten, een handel die nog steeds bestaat en die thans door de vierde generatie Huysmans uitgebaat wordt. De andere zoon Theo week later uit naar Canada. François Huysmans huwde met Juffrouw Quix, die hem twee kinderen schonk: Amedée gehuwd met Els Crasborn en Odile, de latere echtgenote van Henri Vanderdonck, jarenlang burgemeester van onze stad. (Onze dank aan de heer Constant Strick uit Bokrijk voor de gegevens over de tragische gebeurtenis) En wat de groothandel Huysmans betreft: het pand aan de Bosstraat voldeed op de duur niet meer aan de commerciële eisen van de tijd en sinds ruim een tiental jaren werd gekozen voor een ruimere locatie die meer beantwoordt aan de huidige normen.



## De Meunsj kreeg zijn Gevelsteen

Martin Boonen



De nieuwe eigenaars van het huis De Meunsj aan de Houtstraat, de heer en mevrouw Dirk Daniëls-Corstjens, verfraaiden de gevel van hun pand met een mooie gevelsteen. In De Meunsj, een volkse verbastering van De Munt, werden tussen 1582 en 1646 Maaseiker munten geslagen. Zie hierover ons artikel in De Maaseikenaar, 1972, nr 3, p 28. Ook deze steen werd ontworpen en vervaardigd door de Maaseiker kunstenaar-ceramist Gerard Segers en stelt het slaan van munten voor zoals dit vierhonderd jaar geleden nog manueel gebeurde. De redactie feliciteert het echtpaar Daniëls-Corstjens met dit initiatief: een concrete bijdrage om het verleden van onze stad in leven te houden. Onze dank eveneens aan de heer Rik Nulens die ons deze foto bezorgde.

## De Maaseiker Medische Diensten in 1877

188 Martin Boonen

Een vluchtige blik in de telefoongids leert ons dat Maaseik op dit ogenblik niet minder dan 12 huisartsen, 13 tandartsen en 4 apothekers telt om de lijdende mensheid bij te staan. Ooit is dat heel wat minder geweest

In het *Memoriaal van Administratie der Provincie Limburg* van 1877 vonden wij volgende lijst. Wij geven achter de namen de plaats en de datum van hun "aanneming".

Dokters in de Geneeskunst:	Gelders C.B. Schoolmeesters P.N. Nyssens Leon	Leuven 14.8. en 18.10.1822 Luik 24.1 en 1.4.1835 Brussel 7.8.1862
Apothekers:	Fayn L.E. Rademakers J. Van Venckenray B.	Hasselt 19.6.1836 Hasselt 12.6.1843 Luik 18.8.1860
Vroedvrouwen:	Claessens C. echtgenote Peustjens, Loomans Cl. echtgenote Aerts, Vos C. weduwe Uleneers, Uleners M.C., Aerts N.G.	Hasselt 5.7.1842 Hasselt 3.8.1853 Hasselt 22.8.1840 Hasselt 29.8.1863 Hasselt 26.7.1876

Wat de diploma's betrof maakte men in die tijd een onderscheid tussen het diploma genees-, heel- en vroedkunde (Nyssens), het diploma genees- en heelkunde, genees- en vroedkunde (Schoolmeesters en Gelders) en geneeskunde

Toezicht op de geneeskundige toestand in Limburg gebeurde datzelfde jaar door de Geneeskundige Commissie van de Provincie. Tot deze commissie die uit 7 leden bestond, behoorde de Maaseiker arts G.B. Gelders.



Stel je voor: je betaalt je schulden niet en je rekeningen vliegen de pan uit. Gegarandeerd dat de persoon in kwestie het niet uitgenodigde bezoek van een deurwaarder te wachten staat met alle onprettige gevolgen van dien. In de 15de eeuw ging het er echter heel anders aan toe.

In de 15de eeuw bestond er te Maaseik nog een merkwaardig juridisch gebruik. Een persoon die zijn schulden niet betaalde moest plechtig en onder eed voor de schepbank beloven, dat hij zich naar een herberg zou begeven en daar - op eigen kosten wel te verstaan - zou blijven totdat zijn schulden vereffend waren.

Deze vreemde gang van zaken noemde men "leystinge". Het Middelnederlands Woordenboek geeft als betekenis van leystinge, leestinge: het volbrengen van een verplichting of van een belofte. En ook het zogenaamde "inleggen, het in gijzeling liggen". In een Maaseiker document heet het "dat bij gebreke van betaalinge iemand wordt ingemaent tot Eyke in te commen en eynen herberge in te gaen..."

Zo vermeldt een Maaseiker Gichtregister in 1424 (G I, f 12 RAH) dat Gobbel van Krawinckel die een bepaalde som te betalen had aan Heynrick van Breye, armenmeester, deze schulden tegen een overeengekomen vervalldag moest vereffenen. Indien hij in gebreke bleef, moest Krawinckel zijn intrek nemen in de herberg van Jacob Valwaeters ofwel in het huis van de schuldeiser, en dit totdat zijn schulden betaald waren. Des anderen daegs nae Sente Remakels daege heeft beloofd, gesieckert ende ten heyligen gesworen Gobbel Van Krawinckel te betaelen Heynrick van

## Schulden maken te Maaseik in de 15de eeuw

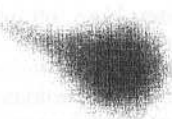
Martin Boonen 189

Breye armenmeyster (volgt de termijn waarbinnen de schuld zal betaald worden, en indien niet betaald is op de vervalldag)...geloeft Gobbel in te gaen in Jacops Valwaeters huys, off in hoens huys van Breye en daeruyt niet te scheyden off uyt te gaen, noch achter, noch voer... zolang zijn schuld niet voldaan is. Blijkbaar was in die dagen de arm der wet niet al te lang, want op 5 juni 1425 stapte de schuldeiser Heinrick van Breye weer naar de rechters en verzoekt Richter ende schepenen tot Eyke met hem mee te gaan naar het huis van Valwaeters en naar het sijne om vast te stellen of Gobbel Krawinckels er aanwezig was, vermits hij zijn schulden nog altijd niet betaald had. Resultaat van de visitatie: Krawinckel werd in beide lokaties niet aangetroffen. Het register vermeldt jammer genoeg niet hoe de zaak verder werd afgehandeld.

## De komeet uit de kroniek van Caris heeft een naam: Tralles C/1819 N1

190 Rik Nulens

*Den 3 julii (1819) heeft men eene comeetsterre beginnen te sien in dese figure*



*Sij stont in den noordweesten nogtans meer noordwaerts maer sij stont verre en verschoof naer den oosten.*

Zo schreef de Maaseiker kroniekschrijver Lambertus Josephus Antonius Caris alias Reijnders (zoon van koperlager Ludovicus Caris alias Reijnders en van Maria Anna Catharina Bregard) in zijn in varkensleer ingebonden manuscript (15,5 x 10 cm), beter bekend onder de naam "de kroniek van Caris" die hij de titel meegaf: "De beschrijving in het kort van de merkwaardigste geschiedenis welke in mijn levenstijp zijn gebeurt..."

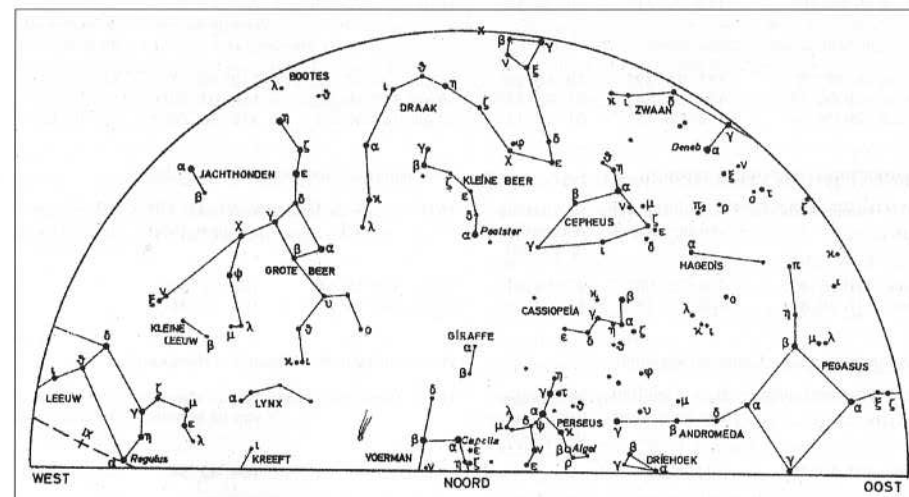
**De komeet [ <Lat. Cometes <Gr. Komètēs (staartster) ] duikt voor het eerst op...**

De vaak onverwachte verschijning van een komeet aan het firmament maakte vroeger een diepe indruk op de mensen. In vroeger tijden beschouwde men deze "vreselijke steertsterren" dan ook als een voorbode voor rampen en onheil. Slechts heel af en toe bracht hij ook geluk. Tegenwoordig hebben we allemaal wel eens een komeet zien voorbijvliegen hetzij in het echt, in tijdschriften of op TV en wij zijn er helemaal niet meer bang voor. Een komeet bestaat uit een komeetkern of 'nucleus', de gaswolk of 'coma' en de alombekende staart. De komeetkern is een soort "vuile sneeuwbal" en bestaat uit een vast geheel van ijs (vaste koolstofmonoxide en koolstofdioxide, bevroren ammoniak en gewoon ijs) vermengd met stofkorrels en rotsblokken (silicaten) en heeft een onregelmatige vorm met een grootte van enkele kilometers tot maximaal enkele honderden kilometers. Komt de komeet in het binnenste gedeelte van het zonnestelsel terecht dan wordt hij steeds meer opgewarmd door de toenemende zonnestraling en ontstaat er een gaswolk die her en der aan het onregelmatige oppervlak wegstroomt. De staart van de komeet kan uit verscheidene delen bestaan. Zo herkennen we de gasstaart (ionenstaart of plasmastaart) die ontstaat door verdampt ijs dat onder invloed van de zonnewind wordt losgerukt en vervolgens geïoniseerd. Dit type staart wijst steeds van de zon weg. Als tweede type is er de stofstaart die bestaat uit stof en gruispartikeltjes. De stofstaart vormt zich nadat de gasstaart is ontwikkeld en de bovenste laag ijsig materiaal verdampt is. Deze staart is lichtjes afgebogen t.o.v. de gasstaart.

In de "Correspondance astronomique, géographique, hydrographique et

statistique du Baron De Zach", Second Volume à Gènes (Genua, Italië) An 1819" lezen we dat 1819 een "kometenrijk" jaar was. Niet minder dan drie kometen zijn toen voor kortere of langere tijd aan het firmament verschenen en waren met het blote oog te zien. Enkele andere waren slechts met telescopen te zien. De eerste komeet ging op 27 januari 1819 door het perihelium, dit is het dichtste naderingspunt tot de zon in haar (meestal) elliptische, parabolische of hyperbolische baan rond de zon. De tweede op 28 juni en de derde op 19 juli. De periheliumdoorgang ligt steeds heel dicht bij de dag waarop de eerste waarneming gebeurt. De eerste komeet kreeg de naam "1819 I (oud systeem) 2P/1818 W1 (nieuw IAU-systeem)" en werd eigenlijk al in 1786 'ontdekt' door Pierre Méchain. De Duitse astronoom Johann Franz Encke (°Hamburg 23-9-1791, (Spandau 26-8-1865) berekende dat de oorspronkelijk "verschillende" kometen van 1786, 1795 en 1805 in feite één en dezelfde was en de komeet werd dan ook naar Encke genoemd. Hij is dus een periodieke komeet maar het tijdstip van terugkeer is afhankelijk van het type en de grootte van de

omloopbaan van de komeet rond de zon. De Encke-komeet heeft een periodiciteit van ca. 3,284 jaar en is daarmee de komeet met de kortste periode. De laatste waarneming was op 23 mei 1997. De volgende doortocht zal rond 9 september 2000 zijn. De derde komeet "1819 III (oud systeem) 7P/1819 L1 (nieuw IAU-systeem)" met de namen Pons/Winnecke is eveneens van het periodieke type en verscheen voor het laatst op 2 januari 1996 en heeft een periodiciteit van ca. 6,368 jaar. Deze zal rond 15 mei 2002 opnieuw te zien zijn. De tweede die met "grand éclat" aan het firmament verscheen wordt in wetenschapskringen ook wel de "Great Bright Comet" of de "Brillante Comète" genoemd vanwege zijn zeer hoge helderheid en droeg de naam "1819 II (oud systeem) C/1819 N1 (nieuw systeem)". Het was de tweede komeet die in 1819 door het perihelium ging. Begin juli 1819 was deze "steertsterre" voor het eerst met het blote oog zichtbaar. Een pracht van een komeet met een even geweldige dubbele staart. Op 3 juli werd de helderheid door de Duitse astronoom Heinrich Wilhelm Matthias Olbers (°



Hemelsituatie op 3 juli 1819 met de komeet Tralles C/1819 N1 om 23h M.E.T.

191

Arenbergen, bij Bremen 11-10-1758, ( Bremen 2-3-1840) geschat op +1 à +2 (de helderste sterren hebben de waarde 0 verzwakkend tot +5 à +6 die nog net met het blote oog zichtbaar zijn). Olbers zag ook het staartje van ca. 4 graden lengte. De komeet bleef met het blote oog zichtbaar tot 12-13 augustus, met een telescoop tot ca. 20 oktober 1819. Deze komeet was zowel 's avonds als overdag te zien maar de meeste waarnemingen gebeurden overdag (zie lijstjes met waarnemingen).

### Welke naam...

In die tijd waren er relatief veel astronomen die de hemel afspeurden naar "nieuw objecten". Bekende namen

waren o.a. Dominique François Jean Arago en Heinrich Wilhelm Matthias Olbers. Andere namen uit die periode zijn Bouvard, Carlini, Encke, Gauss, Inghirami, Lindenau, Nicolai, Pond, Pons, Repsold, Rumker, Santini, Tralles en Winnecke. Jean Louis Pons van het Observatorium in Marseille bijvoorbeeld ontdekte er meer dan 20 waarvan 2 periodieke!

Maar welke astronoom zou zijn naam mogen toekennen aan deze zo mooie "steertsterre"? Berichten uit Genua, Milaan, Padua, Göttingen, München, Greenwich, Seeberg, Mannheim hadden de "grote komeet" voor het eerst geobserveerd op 3 juli 1819. Eén enkel bericht, dat van Tralles uit Berlijn, gaf als

### Een overzicht van de talrijke waarnemingen...

#### Waarnemingen van de komeet in Genua

1819	Gemiddelde tijd	Rechte klimming van de komeet	Horizontale declinatie van de komeet
3 juli	9h 18' 23"	102° 46' 35"	43° 30' 15"
4 juli	9h 13' 30"	103° 51' 51"	44° 59' 10"
5 juli	9h 10' 45"	104° 57' 39"	46° 14' 18"
6 juli	9h 08' 12"	105° 56' 33"	47° 18' 40"
9 juli	9h 00' 53"	108° 37' 16"	49° 32' 25"
11 juli	9h 05' 10"	110° 26' 41"	50° 29' 50"

12 juli	9h 09' 18"	111° 15' 32"	50° 50' 32"
14 juli	12h 00' 15"	112° 51' 53"	51° 26' 55"
19 juli	12h 04' 56"	116° 08' 15"	51° 52' 12"

#### Waarnemingen door Tralles in Berlijn

1819	Gemiddelde tijd	Rechte klimming van de komeet	Horizontale declinatie van de komeet
2 juli	11h 55' 49"	101° 45' 00"	41° 56' 01"
4 juli	11h 56' 44"	103° 57' 19"	45° 07' 24"

#### Waarnemingen door Gauss in Göttingen

1819	Gemiddelde tijd	Rechte klimming van de komeet	Horizontale declinatie van de komeet
3 juli	12h 10' 10"	102° 52' 21"	...

#### Waarnemingen door Carlini in Milaan

1819	Gemiddelde tijd	Rechte klimming van de komeet	Horizontale declinatie van de komeet
3 juli	9h 15' 20"	102° 46' 00"	43° 29' 00"
4 juli	9h 03' 09"	103° 51' 00"	44° 58' 00"

#### Waarnemingen door Inghirami in Florence

1819	Gemiddelde tijd	Rechte klimming van de komeet	Horizontale declinatie van de komeet
14 juli	12h 03' 32"	112° 51' 37"	51° 19' 46"
19 juli	11h 56' 53"	116° 07' 20"	51° 51' 53"
23 juli	12h 00' 50"	118° 16' 24"	51° 40' 15"

#### Waarnemingen door Nicolai in Mannheim

1819	Gemiddelde tijd	Rechte klimming van de komeet	Horizontale declinatie van de komeet
3 juli	12h 15' 58'	102° 52' 30"	
4 juli	12h 16' 24"	103° 57' 58"	

#### Waarnemingen door Repsold in Hamburg

1819	Gemiddelde tijd	Rechte klimming van de komeet	Horizontale declinatie van de komeet
5 juli	12h 06' 15"	104° 42' 54"	46° 21' 22"

#### Waarnemingen door Santini in Padua

1819	Gemiddelde tijd	Rechte klimming van de komeet	Horizontale declinatie van de komeet
3 juli	9h 41' 28"	102° 43' 15"	43° 14' 40"
4 juli	9h 08' 46"	103° 51' 02"	44° 54' 36"
5 juli	9h 10' 16"	104° 55' 36"	46° 12' 14"
6 juli	9h 03' 01"	105° 54' 20"	47° 15' 21"
7 juli	14h 32' 52"	107° 08' 16"	48° 21' 16"
8 juli	9h 41' 30"	107° 51' 50"	48° 56' 21"
9 juli	9h 01' 45"	108° 35' 06"	49° 31' 44"
10 juli	9h 00' 16"	109° 36' 24"	50° 01' 58"
-	9h 34' 03"	109° 36' 39"	50° 03' 13"
11 juli	9h 18' 02"	110° 27' 27"	50° 27' 59"
13 juli	12h 48' 05'	112° 08' 30"	51° 07' 03'

#### Waarnemingen door Pond in Greenwich

1819	Gemiddelde tijd	Rechte klimming van de komeet	Horizontale declinatie van de komeet
3 juli	12h 06' 55"	102° 53' 54"	43° 41' 13"
7 juli	11h 53' 02"	107° 02' 22"	48° 17' 41'
11 juli	12h 06' 07"	110° 35' 03"	50° 31' 22"

#### 1819 Afstand van de komeet tot de aarde in Italiaanse mijl (ca. 1475m)

3 juli	67. 109. 000
8 juli	80. 135. 000
13 juli	93. 079. 000
18 juli	104. 151. 000
23 juli	115. 091. 000
28 juli	123. 830. 000
2 augustus	132. 569. 000
7 augustus	139. 330. 000
12 augustus	146. 172. 000

(De rechte klimming van een hemellichaam (of van een punt aan de hemel) is de hoek tussen de meridiaan die door het lentepunt gaat en de meridiaan die door het hemellichaam gaat. In vroeger eeuwen werd de rechte klimming geteld in (boog)graden, tegenwoordig meestal in uren (van 0 tot 24 uur: 1 uur = 15° aan de hemel) opklappend in de richting tegengesteld aan de dagelijkse beweging (dus oostwaarts aan de hemel). De declinatie is de hoekafstand (een boogafstand aan de hemelbol) van een hemellichaam ten noorden (+) of ten zuiden (-) van de hemelequator.)

eerste waarneming 2 juli 1819 op. Hij mocht dus zijn naam aan deze uitzonderlijk heldere komeet geven.

#### Waarnemingen door Lindenau en Encke in Gotha

1819	Gemiddelde tijd	Rechte klimming van de komeet	Horizontale declinatie van de komeet
3 juli	11h 36' 17"	102° 50' 48"	43° 37' 40"
-	12h 06' 55"	102° 52' 02"	...
4 juli	10h 32' 05"	103° 53' 47"	45° 02' 24"
-	12h 07' 20"	103° 57' 37"	45° 06' 54"
5 juli	11h 16' 35"	104° 59' 01"	46° 19' 22"
-	12h 07' 37"	105° 00' 57"	46° 21' 56"
6 juli	12h 07' 46"	106° 02' 10"	47° 04' 33"
11 juli	10h 14' 33"	110° 29' 57"	50° 29' 15"
12 juli	10h 18' 54"	111° 18' 16"	50° 49' 20"
12 juli	13h 36' 43"	111° 25' 33"	50° 50' 43"

#### Waarnemingen door Soldner in München

1819	Gemiddelde tijd	Rechte klimming van de komeet	Horizontale declinatie van de komeet
3 juli	10h 00' 00"	102° 47' 00"	43° 31' 00"
4 juli	10h 00' 00"	103° 52' 00"	45° 00' 00"
13 juli	12h 04' 29"	112° 08' 37"	51° 07' 31"

#### Berekening van de afname van de helderheid door Encke

Stel de helderheid op 3 juli 1819 gelijk 1,000

3 juli = 1,000
11 juli = 0,322
18 juli = 0,142
25 juli = 0,079
1 augustus = 0,044
8 augustus = 0,029
13 augustus = 0,022

### De ontdekker: Johann Georg Tralles

Johann Georg Tralles werd geboren in Hamburg op 15 oktober 1763. Nadat hij vanaf 1782 in Göttingen gestudeerd had werd hij in 1785 "Professor Ordinarius der Mathematik und Physik" aan de Academie in Bern.

Toen in febr. 1798 een opstand in Vaud tegen Bern uitbrak, rukte een Frans leger Zwitserland binnen. Maarschalk Brune bezette Bern. Op 12 april kondigde hij een centraliserend-democratische constitutie af en stichtte de Republiek Helvetica met 22 kantons. In 1803 werd

de ontevredenheid bij de Helvetiërs groter en groter en zag Tralles zich genoodzaakt te vertrekken. Nadien verbleef hij enige tijd in Neuenburg waarna hij in 1804 "Mitglied der Academie der Wissenschaften in Berlin" werd en vanaf 1810 Professor Ordinarius der Mathematik aan de Universiteit van Berlijn zelf. Ook was Johann Georg Tralles lid van "Die Gesetzlose Gesellschaft zu Berlin" in een strijd voor Vaderland en vrijheid. Deze beweging, welke voornamelijk uit wetenschappers bestond, werd op 4 november 1809 opgericht in een politiek bewogen tijd en bestaat nog steeds. Nu is het doel echter het bewaren van cultuur, traditie en wetenschap. Op wetenschappelijk gebied realiseerde Johann Georg Tralles o.a. de alcoholmeter, maakte hij deel uit van de commissie ter regularisering van maten en gewichten en zijn bekende "Plan der Dreyecke für die Bestim[m]ung der Höhen einiger Berge des Canton Bern". Een klein gedeelte van zijn nalatenschap m.b.t. zijn astronomische bezigheden bevindt zich in de Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften.

Johann Georg Tralles stierf in Londen in de nacht van 18-19 november 1822. In 1935 werd een maankrater van ca. 43km diameter (28.4° noorderbreedte, 52.8° oosterlengte) naar hem genoemd.

### Classificatie van kometen...

Wanneer vroeger een komeet werd ontdekt kreeg hij eerst een "provisorische" naam die bestond uit een jaartal en een kleine letter. Soms volgde daar optioneel nog een getal na bijvoorbeeld "1187a", "1982i", "1991a1".

Daarna kwam de "definitieve" naam, meestal een jaartal, gevolgd door een Romeins getal (in hoofdletter) dat het volgnummer weergaf van de periheliumdoorgang van de komeet in dat jaar bv. 1819 II.

Tijdens de "General Assembly of the International Astronomical Union", Den

Haag - 24 augustus 1994" werd een nieuw systeem van classificatie voor kometen aangenomen en begin 1995 in gebruik genomen.

Het nieuwe systeem bestaat nu uit het jaartal, een hoofdletter (die de halfmaandelijke periode aangeeft) en een volgnummer dat de volgorde van ontdekking aangeeft binnen die halfmaandelijke periode. Dit is dus een totaal andere datum dan de periheliumdoorgang! Zo staat A bv. voor de periode 1-15 januari, B = 16-31 januari, C = 1-15 februari... Y=16-31 december (de letter I wordt NIET gebruikt).

Vóór het jaartal vindt men soms een hoofdletter P/ voor een periodieke komeet, eentje die na een korte of lange periode terugkeert of een C/ voor een niet-periodieke komeet. Zeer uitzonderlijk wordt D/, A/ of X/ gebruikt. Zo wordt D toegekend aan een periodieke komeet die gedoemd is te verdwijnen, A voor een asteroïde die voorheen als komeet werd aanzien en X voor een komeet waarvan de baan niet berekend kan worden om welke reden dan ook.

Zo heeft de komeet uit de kroniek van Caris de naam C/1819 N1 d.w.z. In het jaar 1819, de eerste komeet in de periode 1-15 juli en is niet van het periodieke type.

Bij bepaalde periodieke kometen mag ook een "historische" benaming toegekend worden bv. 1P/Halley (1P/1682 Q1), 2P/Encke (2P/1818 W1), 7P/Pons-Winnecke (7P/1819 L1) etc. Deze en andere gegevens staan ook keurig vermeld in de "Catalogue of Cometary Orbits".

### Bibliografie:

- Dr. B.C. Goudsmit, De wonderen des hemels, 3de druk, zd., Thieme & Cie, Zutphen.
- Correspondance Astronomique, Géographique, Hydrographique et Statistique du Baron de Zach, Vol. 2,

Genua, 1819, pp. 614-631.

- Oeuvres Complètes de François Arago, Vol. 11, 1859, Paris-Leipzig, pp. 508-525.
- Jean Dufay, Que sais-je? - Les Comètes (N° 1236), Presses Universitaires de France, Paris, 1966, 128pp., ill.
- Nigel Calder, De komeet komt [Sesam-special], Bosch & Keuning, Baarn, 1982, 159pp., ill.
- R. van Helden, Kijk op kometen, Zomer & Keuning bv., Ede, 1985, 131pp., ill.
- Janssen, Roger, De kroniek van Caris, 1986, Hasselt: Provinciebestuur Limburg, Cult. Aangelegenheden.
- Cometary Designation System, Resolutie van de "General Assembly of the International Astronomical Union", Den Haag - 24 augustus 1994.
- Jacques Sauval, Longest Visibility of Ancient Comets, Dépt. Astrophysique de l'Observatoire Royal de Belge, 1997.
- John E. Bortle, The Bright Comet Chronicles, 1998, W.R. Brooks Observatory.
- Marsden Brian G. and Gareth V. Williams, Catalog of Cometary Orbits, 13th Edition, Smithsonian Astrophysical Observatory, Cambridge USA, 1999, 127pp.
- M.P.E.C. 1999-Y02: Observable Comets (2000 Jan. 7.0 TT), december 1999, Smithsonian Astrophysical Observatory, Cambridge USA.
- Briefwisseling: Giuseppe Canonaco, Werkgroep Kometen, Vereniging voor Sterrenkunde Genk.
- Briefwisseling: Marc-Robin Wendt, Universität Berlin.
- Briefwisseling: Dr. Wolfgang Knobloch, Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften.

## Een eeuw geleden. Aldeneiker viervoeters

Martin Boonen

Op 13 januari 1899 telde men in Aldeneik :

- 2 jachthonden
- 16 herdershonden
- 11 waakhonden
- 12 trekhonden
- 19 paarden

Van deze 19 paarden waren er maar liefst 10 eigendom van André Hons van Herenlaak.

(Uit de notities van veldwachter Joseph Jeurissen)

## Lezers schrijven ons ....

### Poëzie

196

Geachte Heer,

Mij eventjes voorstellen. Mijn naam is Hubert Aendekerk, wonende te Hasselt, de op een na oudste zoon van Jan Aendekerk.

Mijn pa was 37 jaar onderwijzer aan de bekende Fratersschool op de Bleumerstraat te Maaseik.

Door mijn gehechtheid aan Aldeneik en Maaseik is het voor mij telkens een waar genoegen "De Maaseikenaar" in mijn brievenbus te vinden. Het zou me dan ook plezieren mijn gedicht in de volgende "Maaseikenaar" te zien verschijnen.

Veel armoede is zoals dit berichtje. Het is verdoken. Als je het niet wil zien, dan zie je het niet. Nochtans in Maaseik en omliggende dorpen leven er mensen die uit de boot zijn gevallen. Maar ze laten dat niet merken. Juist daarom mogen wij er niet blind voor zijn. We moeten er iets aan doen... samen met de Vincentiusafdeling Maaseik. Onze bankrekening is 235-04284116-76;

Ik dank u hartelijk bij voorbaat en feliciteer u met uw degelijk uitgewerkt contactblad.

Heel hartelijk!

Hubert Aendekerk

Leopoldplein 21/3

3500 Hasselt

### *Prae lacrimis loqui non possum*

*O, Oeter, mijn allerliefste vriendin,  
Sinds mensenheugnis was je daar.  
Ik hield van jou, mijn zoete min,  
Wij waren er voor elkaar.*

*Al glinsterend en fonkelend kabbelde  
Je door ons pittoreske dal.  
Omzoomd door lis en dodde aan je  
oever,*

*Met hier en daar een kleine waterval.  
Maar spijtig zal het nooit meer zijn  
als vroeger.*

*In de loop der jaren werd je schoot  
Een open riool.*

*Je ligt er nu bij als verweesd,  
Fauna en flora raken op de dool.  
Nee, erger is het nooit geweest.*

*Mensen zonder scrupules riepen je een  
Halt toe aan de Maas.*

*Voor geldgewin werd je schoonheid  
Op de Rooderborgh verkracht.*

*Nu is het alsof ik je nog zie in 'n waas.  
Nooit zal ik je echter nog kunnen  
Inademen, in je volle pracht.*

Hubert Aendekerk  
01-06-2000

### Een enquêteformulier uit 1812

Op 13 juni 1812 stuurt de minister van binnenlandse zaken vanuit Parijs een circulaire naar (onder andere) het Maaseiker stadsbestuur. Hij wil namelijk op de hoogte gebracht worden van alle handelsactiviteiten, zowel per as als over het water, die in de stad plaats vinden. Om geen misverstanden te laten ontstaan, is zijn brief vergezeld van een lijst met negen zeer specifieke vragen. (1)

### De invuller en zijn carrière

Burgemeester Nicolas Assucrus Mathei krijgt de taak toegeschoven om zo snel mogelijk behoorlijk gestoffeerde en accurate antwoorden naar Parijs te versturen. De familie Mathei is al zeer vroeg terug te vinden in het kamp van degenen die een eind willen maken aan het in hun ogen vermolmd Ancien Régime. Tijdens de Luikse Revolutie, die qua doelstellingen en methodes een zeer grote gelijkenis vertoont met de in hetzelfde jaar 1789 begonnen Franse Revolutie, is vader Mathei een fervent revolutionnair ("un patriote un peu exalte"), evenwel "sans jamais avoir fait du tort à son prochain". Op bevel van een zekere Freron wordt hij daarom 's nachts van zijn bed gelicht en in Luik in de gevangenis geworpen. Wanneer de Oostenrijkers die de Luikse revolutionnaires hebben helpen verslaan, op hun beurt door de binnenrukkende Fransen verdreven worden, voeren zij vader Mathei mee op hun vlucht over de Rijn. In oktober 1795 bevindt hij zich daar nog steeds in gevangenschap, zodat men vanuit Maaseik via het nieuwe Franse bestuur pogingen aanwendt om zijn vrijlating te bekomen. (2)

Zoon Mathei staat als "maire" aan het hoofd van de stad sinds 1809 (3), maar het begin van zijn bestuurlijke carrière dateert van reeds veel vroeger. Caris schrijft namelijk dat hij op 26 december 1792 samen met anderen door de

## De Maasvaart in 1812: een momentopname

Raymond Driessen

197

Fransgezinde advocaat Bernard in de grote kerk wordt voorgedragen en bij acclamatie bevestigd als lid van de "nieuwe regering" van Maaseik. (4) In 1796 ontmoeten wij hem als adjunct-secretaris van de kantonsmunicipaliteit. (5) De Fransen hebben immers per kanton alle gemeenten onder de 5000 inwoners samengevoegd tot één enkele bestuurlijke entiteit, de "administration municipale de canton". Elke vroegere gemeente wordt daarin vertegenwoordigd door een "agent" en een "adjoint". Dergelijke municipaliteit heeft eveneens haar eigen (rudimentaire) administratie, terwijl aan haar een "commissaire de canton" is toegevoegd, waakhond van de regering. (6)

Behalve zijn kennis van de (Franse) schrijfkunst (7) beschikt Mathei blijkbaar ook nog over enig zangtalent. Het Republikeinse landbouwfeest van 28 juni 1798 wordt in ieder geval op die manier door hem opgeluisterd. (8)

Als adjunct-secretaris is Mathei in die hoedanigheid een (nauwe) medewerker van kantonscommissaris Jan Mathijs



Dodé, woonachtig in Thorn. (9) Onder meer als Frans "collaborateur" is die zozeer het voorwerp van afschuw en zelfs haat in de ogen van een groot deel van de bevolking dat hij bij herhaling voor zijn leven moet vrezen. Bij een (tweede) moordaanslag komt hij tenslotte om het leven op 6 maart 1799. Houtmortels citeert in dat verband het bekende rijmpje dat daags na de moord op Dodé aan diens huisdeur zou zijn gevonden:

*Hier tuimelde Dodé  
gedood*

*door kruut en lood  
nam hem de duivel mee.* (10)

198

Mathei wordt evenwel niet meegesleurd in de val van Dodé. In juni 1799 wordt hij zelfs benoemd tot hoofdsecretaris van de municipaliteit, ondanks eerdere twijfels aan zijn bekwaamheid. (11) De Fransen herschikken later hun bestuursapparaat en Maaseik wordt dan opnieuw een zelfstandige stad met een eigen "maire" en een eigen gemeenteraad. Sinds 1809 is Mathei "maire" van de Maasstad. Op 30 augustus 1811 wordt hij bovendien met alle 190 uitgebrachte stemmen tot vijfde lid van het "collège électoral du département" verkozen. (12)

Dat zegt overigens als dusdanig weinig over zijn populariteit, want de stemming was verre van geheim en de opkomst van de kiezers aan de lage kant. Men kan hem echter zonder meer beschouwen als een steunpilaar van het Franse bestuur en dat doorheen alle wisselingen van regimes.

Na de aftocht van de Fransen krijgt hij evenwel (min of meer) de rekening gepresenteerd: koning Willem I benoemt in 1816 een volkomen nieuw stadsbestuur. Een (belangrijk) gedeelte van de burgerij moet de afgezette heren (vol leedvermaak) hun Franse verleden wel hebben aangerekend, want naar aanleiding van deze machtswisseling noteert kroniekschrijver Opt Endt:

*"Savonts was de stad vol vreugde".* (13)

### Verontschuldigen

Zover zijn wij evenwel nog niet wanneer maire Mathei in 1812 de ministeriële omzendbrief te beantwoorden krijgt. Hij begint zijn epistel d.d. 22 juli 1812 met een omstandige verantwoording van zijn laattijdige reactie op 's ministers vragen. Misschien vreest hij wel voor zijn politieke hachje. Een van zijn voorgangers, maire Magnée, is immers op 19 fructidor XII (6 september 1804) zonder veel omhaal afgezet door de minister van binnenlandse zaken. Hij stuurde namelijk veel te laat of zelfs helemaal geen "papieren" door naar de hogere overheid. (14)

Mathei heeft echter een goede reden voor zijn laattijdig antwoord. Hij kon de vragen over de Maasvaart immers niet eerder beantwoorden omdat de Maaseiker schippers in Luik werden opgehouden. Ieder jaar, in de loop van de maand juni, vertrokken die met hun schepen naar de Luikse koolmijnen om daar brandstof in te slaan "*pour cette ville (Maaseik) et les environs*".

De Maas heeft echter in de loop van deze periode zo laag gestaan dat zij pas in Luik konden vertrekken nadat het peil weer gestegen was ten gevolge van enige onweersbuien.

### De handel te land

De vragen 1 tot en met 9 van de "questionnaire" van de minister informeren naar de vrachtvoerders die zich eventueel in Maaseik zouden bevinden. De minister wil graag het precieze aantal weten, hun reisroute, de waren die zij vervoeren en de tarieven die zij aanrekenen. Ook had hij graag vernomen of misschien vreemde vrachtvoerders op hun traject Maaseik aandoen. Mathei antwoordt op al die vragen "*nagativement*" (sic).

Dat zou dus betekenen dat in Maaseik zelf geen vrachtvoerders te vinden zijn

en dat evenmin vreemde vrachtvoerders de stad bevoorraden. Dat laatste lijkt al helemaal onwaarschijnlijk wanneer wij denken aan de contacten van bijvoorbeeld één enkel handelshuis als dat van Den Ouden-Aerts met plaatsen als Kaldenkirchen, Luik, Heinsberg, Brussel, Antwerpen, Maastricht, Hasselt, Den Bosch, Namen, Keulen, Roubaix, enz. (15) De daar aangekochte waren moeten toch op de een of andere manier in Maaseik zijn geraakt, en zeker niet (allemaal) per schip! Ook in Maaseik zelf waren er in een eerder stadium wel degelijk een aantal vrachtvoerders. Het bewijs daarvoor leveren ons bijvoorbeeld twee (willekeurige) akten uit het onvolprezen Maaseiker notariaat. Op 5 en 13 januari 1733 worden door meerdere Maaseiker "*voermannen*" verklaringen afgelegd voor notaris J.H. Van Reij. Dat is op zich natuurlijk geen argument voor de toestand een mensenleven later, maar er zijn toch een aantal soms onrechtstreekse aanwijzingen die onze vermoedens in hoge mate ondersteunen.

Notaris J. Leenders vermeldt in meerdere akten van voor de komst der Fransen Lendert Koninx als "*Maastrichter voerman*". (16) Deze Lendert Koninx, geboren Elenaar en later Maaseiker "*adjoint*", zal trouwens later nog op een droevige manier aan zijn einde komen bij een instorting in de Boomgaardstraat. (17) En verder zijn er de Franse statistieken. Een lijst van 2 fructidor VII (18 augustus 1799), jammer genoeg niet op naam, geeft in totaal 353 patentplichtigen binnen de grenzen van het toenmalige (grotere) kanton Maaseik (18), waarbij niet minder dan 173 uit de stad zelf. (19) Een andere opgave, gedateerd 29 september 1807, geeft 9 Maaseikenaren als "*négocians*" en 57 als "*marchands*". (20) Zou van al die brouwers, bakkers, winkeliers, handelaars enz. niemand zelf met kar en paard voor de eigen bevoorrading hebben gezorgd? Verder beschikken wij nog over een

verzamelstaat van het paardenbestand in 1812. (21) In het ganse (kleinere) kanton Maaseik zijn er dan 1307 paarden, waarvan 12 dienstig "*aux transports de commerce*". Geen enkel uit Maaseik dus volgens Mathei. Men mag het betwijfelen.

### De Maasvaart

Over de Maasvaart is de maire gelukkig explicieter. Hij telt acht "*bateaux*" die goederen vervoeren. Dat stemt aardig overeen met de reeds vermelde lijst uit 1807, waar er sprake is van 7 "*hommes de rivière*". (22)

Van die boten geeft Mathei een aantal belangwekkende karakteristieken. Twee ervan behoren tot een grotere klasse, de 6 andere zijn een maatje kleiner. Stroomafwaarts kunnen zij 180000 kilo vervoeren en stroomopwaarts toch nog 60000 kilo. De twee grote boten zijn 40 meter lang en 3 meter breed. Zij hebben een massieve, weinig elegante bouw en een platte bodem. Beide zijn zij van boven dicht en beschikken zij in het midden over "*une petite chambre pour le patron*". Zij kosten zo'n 6000 frank per stuk. De zes kleinere exemplaren zijn ongeveer 25 meter lang en 2 à 3 meter breed. Ook dat zijn platbodems, maar zij zijn helemaal open, hebben geen kajuit en zijn 2000 frank waard. Men bouwt ze in Luik.

In een verslag, op 10 november 1814 opgemaakt door J.L. La(n)guesse, conducteur van bruggen en wegen, geeft deze o.a. een overzicht van het soort Maasschepen op dat ogenblik in gebruik. (23) Zijn schema ziet er als volgt uit (de afmetingen in meter, het laadvermogen in ton).

klasse	lengte	breedte	diepte	laadvermogen
1	47	4,0	2,0	260
2	44	3,7	1,9	200
3	37	3,4	1,6	130
4	34	3,1	1,4	94
5	29	2,7	1,3	65
6	26	2,4	1,2	48
7	22	2,0	1,1	30

199

"Buiten categorie" vernoemt hij ook nog "des petits batalets" van zo'n 10 à 15 meter lang, "*dont les largeurs et profondes sont en proportion*". Aantallen worden er niet gegeven, wat een juiste inschatting enigszins bemoeilijkt, maar het lijkt er toch op dat de Maaseiker schippers zich gerust kunnen meten met hun collega's van elders.

In het verslag van Mathei lezen wij verder dat de grote boten voornamelijk en de kleinere enkel en alleen gebruikt worden voor de aanvoer van kolen en kalk stroomafwaarts. Soms zijn zij op de terugweg geladen met leien, mergelblokken of Naamse steen. Af en toe hebben zij ook stroomopwaarts een vracht, voornamelijk graan. Aan vrachtkosten rekenen de schippers stroomopwaarts 1,20 frank de 100 kilo en stroomafwaarts de helft. Dergelijk schip moet zowel stroomopwaarts als stroomafwaarts over een driekoppige bemanning kunnen beschikken. Die verdienen ieder "*par voyage de Liège à Maaseyck*" 24 frank plus kost en logement. Slecht betaald lijkt dat niet, vergeleken met de jaarwedde van een pastoor ("*desservant*" van een "*succursale*") die dan 500 frank bedraagt. (24) De jaarlijkse onderhoudskosten voor de grote boten bedragen 230 frank en voor de kleine 100 frank.

### Nawoord

Tot zover de antwoorden van de Maaseiker burgemeester op de vragen van de minister in Parijs. Op diens bureau zijn zij nochtans niet beland. Verder dan de departementale administratie in Maastricht zijn zijn nooit geraakt. Zij geven ons in ieder geval een betere kijk op de Maas en de Maashandel in de tijd van Napoleon. Wie bekend is met het huidige uitzicht en debiet van de Maas zal allicht enige moeite hebben om zich de toestand van twee eeuwen geleden voor te stellen. La(n)guesse geeft aan dat hij haar ooit wel vier meter boven haar gewone peil

heeft weten stijgen, dat zij het laagst staat in juli, augustus en september en het hoogst vanaf maart en november. Haar stand in de overige maanden kwalificeert hij met "*eaux moyennes*". (25) Intussen evenwel, tappen niet minder dan drie kanalen het Maaswater af. Zo nu en dan toont zij de oeverbewoners toch nog wel eens waartoe zij in staat is en was, getuige de grote overstromingen van het voorbije decennium.

### NOTEN:

- (1) Rijksarchief Maastricht, Frans Archief, nr. 2820.
- (2) Ibidem, nr. 228 en nr. 229.
- (3) WOLTERS, M.J., Notice historique sur la ville de Maeseycck, Gent, 1855, blz. 50.
- (4) JANSSEN, R., De Maaseiker kroniek Caris (1783-1847), Hasselt, 1986, blz. 23.
- (5) COLSON, M., De Rapporten van de Kantonscommissarissen (1797-1800), deel 1, Maaseik, Maastricht, 1970, blz. 155.
- (6) ROPPE, L., e.a., De decadaire, resp. maandelijke rapporten van de commissarissen van het directoire executif in het departement van de Nedermaas, 1791-1800, Maastricht, 1956, blz. 11. Voor een eigentijdse taakomschrijving: Rijksarchief Maastricht, Frans Archief, nr. 229.
- (7) Zie bijvoorbeeld: Rijksarchief Maastricht, Frans Archief, nr. 3050, alwaar de door hem opgemaakte stadsbegroting van het jaar VIII.
- (8) Rijksarchief Maastricht, Frans Archief, nr. 2476. Zie ook: VERHEYEN, H., Kroniek Opt Endt, Maaseik 1797-1822, Maaseik, 1995, blz. 17. De Franse Revolutionairen schaften immers de kerkelijke feesten af, maar trachtten ze te vervangen door eigen "revolutionaire" feesten. Zie: OZOUF, M., La fête révolutionnaire, 1789-1799, Parijs, 1976. Over een ander soortgelijk feest in Maaseik; COLSON, M., Republikeinse feestroes en boerenkrijgsmis in 't kanton Maaseik ten jare 1798, in: Het Oude Land van Loon 9, 1954, blz. 41-48.
- (9) COLSON, M., Notaris Jan Mathijs Dodé, 1765-1799, in: Publications - dans le Limbourg 57-58, 1971-1972, blz. 155-209.
- (10) HOUTMORTELS, J., Thorn, Hoogadellijke Rijksabdij en Vorstendom, Thorn, 1948, blz. 116.
- (11) COLSON, M., De rapporten..., a.w., blz. 155, noot 389.
- (12) GILLISSEN, J., Le régime représentatif en Belgique depuis 1790, Brussel, 1958, blz. 49-50.
- (13) VERHEYEN, H., a.w., blz. 106.
- (14) Rijksarchief Maastricht, Frans Archief, nr. 874; een gans dossier.
- (15) DRIESSEN, R., Een Maaseiker handelshuis tweehonderd jaar geleden, in: De Maaseikenaar 29, 1998, blz. 190-193.
- (16) Onder andere in 1788, 1789 en 1791.
- (17) JANSSEN, R., a.w., blz. 36 en 37. Rijksarchief Maastricht, Frans Archief, nr. 4314.
- (18) NUYENS, E.M., De staatkundige geschiedenis der provincie Limburg van af haar ontstaan tot aan het uiteenvallen in 1839, Maastricht, 1956. Kleine Atlas

voor de Geschiedenis van de beide Limburgen, Leeuwarden-Maastricht, 1989, blz. 26.

- (19) Rijksarchief Maastricht, Frans Archief, nr. 4423.
- (20) Ibidem, nr. 2822.
- (21) Ibidem, nr. 2819.
- (22) Zie noot 20.
- (23) Rijksarchief Maastricht, Provinciaal Archief, nr. 178. Volgens JANSEN, J.C.G.M. (ed.) Précis statistique du département de la Meuse Inférieure (rive gauche), in: Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg 27, 1982, blz., was Jean Lambert La(n)guesse sedert 1797 als Frans staatsbeambte in onze streken in dienst en kon hij onder de regering van koning Willem I zijn taak voortzetten. Hij wordt echter reeds op 8 Brumaire V (29 oktober 1796) aangesteld om het meubilair van het "*chateau de Thory*" te verkopen.
- (24) Rijksarchief Maastricht, Frans Archief, nr. 2940.
- (25) Zie noot 23.

## Addenda et corrigenda

Een aandachtige lezer, nl. de heer François SMEETS (Venlosesteenweg) bezorgde ons een aanvulling op de naamlijsten van foto's in ons vorig nummer:

Scoutsfoto op blz. 107: op de bovenste rij ontbreken de namen van Pierre Berghs en Cyreil Colemont. Achter kapelaan Fleskens staat Mathieu Kraewinkels.

Koor Fratersschool blz. 122: rechts naast Frater Florent: Jean Nulens. De naam Muysers dient vervangen door Hubert Vanthoor.

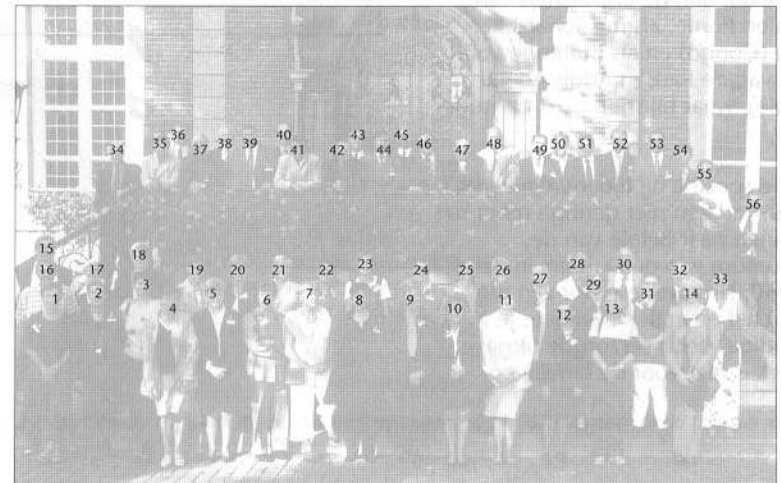


- 1 Liliane Hullebroeck
- 2 Yvonne Schrijvers
- 3 Tily Severijns
- 4 Elza Salimans
- 5 Annie Stinkens
- 6 José Neel
- 7 Jacqueline Nelissen
- 8 Elly Gielkens
- 9 Ria Mulkens
- 10 Leny Mennen
- 11 Jeaninne Geurts
- 12 Els Voets
- 13 Marita Deroeye
- 14 Marleen Smeulders
- 15 Jean Cox
- 16 Marcel Raets
- 17 Jeannette Biesmans
- 18 Gabie Thielens
- 19 Ria Gorissen
- 20 Toos Janssen
- 21 Rita Maquette
- 22 Christiane Brauns
- 23 Marie-Jeanne Neyens
- 24 Mia Jeunen
- 25 Rosette Wetzels
- 26 Yvonne Wetzels
- 27 Toos Schreuders
- 28 Cathy Moors
- 29 Rita Brouns
- 30 Philip Gutschoven
- 31 Nelly Knippenberg
- 32 Mathieu Ubben
- 33 Lisette Paredis
- 34 Justin Bruninx
- 35 Paul Aengeveld
- 36 Eric Theunissen
- 37 René Peustjens
- 38 Boudewijn Coolen
- 39 Mathieu Timmermans

## De Maaseiker 50-jarigen bliezen verzameling op zaterdag 23 september 2000

*Ria Mulkens* 203

- |   |  |
|---|--|
| <ol style="list-style-type: none"> <li>40 Nico Peeters</li> <li>41 René Habets</li> <li>42 Jean-Pierre Tilmans</li> <li>43 Herman Gerarts</li> <li>44 Jos Ceunen</li> <li>45 Pierre Henckens</li> <li>46 Willy Janssen</li> <li>47 Jean Tiesters</li> <li>48 Paul Buyle</li> <li>49 Godfried Corstjens</li> <li>50 Bart Verhulst</li> <li>51 Leo Haeldermans</li> <li>52 Robert Schouterden</li> <li>53 Mathieu Severijns</li> <li>54 Wilfried Schotsmans</li> <li>55 Jacques Peustjens</li> <li>56 Jo Bosmans</li> </ol> |  |
|---|--|



Opitter, Mgr. Monnens' geboortedorp, interessante en noodzakelijke lectuur. Ook voor geïnteresseerden in wat bekende Limburgers de vorige eeuw in Afrika op- en uitbouwden, zeker de moeite van het lezen waard. Ook al wordt veel hiervan nu aangevochten. Contact- en besteladres: Theo Monnens, Weertersteenweg 158, 3680 Maaseik. Tel. 089-565701

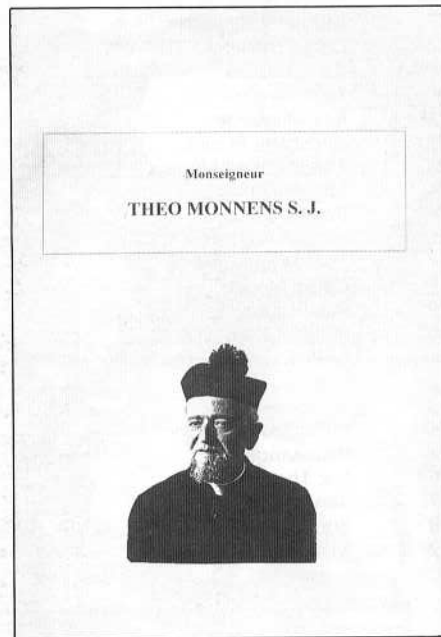
## Maaseikenaren publiceren .....

204 Jaak Bergers

Iedereen heeft in zijn brede familiekring wel iemand op wie hij bijzonder trots is omdat hij/zij het extra ver schopte. Als dat ook nog je naamgenoot is, dan is dat altijd leuk meegenomen.

Theo MONNENS schreef over Monseigneur Theo Monnens (1891-1956) een erg boeiend levensverhaal met heel wat illustrerend documentatiemateriaal. Na een kort curriculum vitae volgen hoofdstukken over de veelzijdige actieradius van Jezuiet Theo Monnens, als professor aan de universiteit van Leuven en Rome, als missionaris in Bukavu (Congo) en als buitengewoon gezant van de Paus in Addis Abeba (Ethiopië), waar hij stierf op 14 oktober 1956.

Te Rome speelde hij tijdens zijn verblijf in Vaticaanstad een niet geringe rol in het doorseinen naar België van de invasiedatum van de Duitsers in België in mei 1940. Hierover en over zijn erg constructief en actief leven lees je in deze eenvoudige, doch verzorgde uitgave. Het werk is niet voor de familie en



Abonnementen (of geschenkabonnementen) steeds verkrijgbaar door storting op nr. 001-0678921-94 tnv De Maaseikeaar, 3680 Maaseik, met vermelding: abonnement of geschenkabonnement voor... (naam + volledig adres), België: 400 fr. Overige landen: 500 fr. Een steunabonnement kan vanaf 1.000 fr. Abonnees worden verzocht hun eventuele adreswijziging mee te delen aan ons redactielid: Ludo Droushoudt, Oude Ophoverbaan 170, B-3680 Maaseik. Tel 089/565123.

Iedere auteur blijft verantwoordelijk voor het door hem ingestuurde artikel. Geen uittreksel, afdruk of overname uit "De Maaseikenaar" mag geschieden zonder bronvermelding.

Teksten voor volgende editie vóór 1 december 2000 aan Tony Van Wijck, Maastrichtersteenweg 11, 3680 Maaseik e-mail: Tony.Vanwijck@pi.be

### DE REDACTIE

Harry Beenders  
Theo Beenders  
Jaak Bergers  
Martin Boonen  
Ludo Droushoudt  
John Golsteyn  
Herman Hendrix  
Tony Van Wijck  
Jacqueline Wolfs-Godermans

### MEDEWERKERS

Hubert Aendekerck  
Freddy Corstjens  
Ria Dirks-Mulkens  
Raymond Driessen  
Thérèse Hendrickx-Godelaine  
Piet Henkens  
Rik Nulens  
Roger Janssen o.s.c.  
Frans Keijers  
Isabelle Kraewinkels  
Mathieu Meuwissen  
Piet Van Venckenraye  
Hendrik Verheyen